

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут права імені І. Малиновського
Кафедра кримінально-правових дисциплін

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему:

**«Кримінально-правова порівняльна характеристика покарання у
виді штрафу та конфіскації майна»**

Виконала студентка 6 курсу групи МП-61
спеціальності 081 Право

Бриж І. Д.

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, доцент

Колос М. І.

Рецензент:

к.політ.н., доц. Мартинюк Р. С.

Роботу допущено до захисту
на засіданні кафедри кримінально-правових дисциплін
(протокол № _____ від «__» _____ 2020 р.)
Завідувач кафедри _____ / _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МАЙНОВИХ ВИДІВ ПОКАРАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ	7
1.1. Поняття, ознаки, принципи та мета майнових покарань у виді штрафу та конфіскації майна.....	7
1.2. Правове регулювання та умови застосування майнових покарань.....	16
1.3. Підстави для звільнення від покарань у виді штрафу та конфіскації майна.....	26
<i>Висновки до Розділу 1</i>	31
РОЗДІЛ 2: ПОРЯДОК І УМОВИ ВИКОНАННЯ МАЙНОВИХ ПОКАРАНЬ	34
2.1. Виконання покарання у виді штрафу.....	34
2.2. Виконання покарання у виді конфіскації майна.....	39
<i>Висновки до Розділу 2</i>	49
РОЗДІЛ 3: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАНЬ У ВИДІ ШТРАФУ ТА КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА	52
3.1. Актуальні проблеми теорії та практичного застосування покарання у виді штрафу як заходу кримінально-правового характеру.....	52
3.2. Актуальні проблеми теорії та практичного застосування покарання у виді конфіскації майна як заходу кримінально-правового характеру.....	59
<i>Висновки до Розділу 3</i>	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. З проголошенням незалежності Україна розвивається як демократична правова держава з визнанням принципу верховенства права. Подальша інтеграція до світового співтовариства вимагає пошуку нової правової політики та сучасних засобів впливу на розвиток суспільних відносин. Невід'ємною складовою цього процесу є побудова такої правової системи, яка б гарантувала права людини та захищала її законні інтереси.

Особливого значення ці положення набувають в системі кримінальних покарань. Осільки вона повинна бути не лише надійним і дієвим механізмом боротьби із злочинністю, а й забезпечувати максимальне дотримання прав засудженого. У кримінально-правовій системі вже довгий час тривають пошуки покарань, які були б альтернативою позбавлення волі, тобто дозволили досягнути основної мети покарання з мінімальним обмеженням природних прав людини. Одним із таких видів покарань є штраф, що може виступати як основне так і додаткове покарання. Також до додаткових покарань належить конфіскація майна засудженого. У правовій спільноті існують різні точки зору щодо доцільності застосування штрафу та конфіскації майна як виду кримінального покарання. Саме цей факт обумовлює необхідність дослідження та порівняння цих двох видів покарань з виділенням спільних та відмінних ознак, умов застосування для подальшої регламентації нормативно-правового законодавства. Актуальність обраної теми значно зростає в умовах сучасної кримінально-правової політики, яка спрямована на запобігання випадків вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, проте, за умови пріоритетного захисту прав, свобод та законних інтересів людини.

Мета дослідження. Мета цього дослідження полягає у тому, щоб на основі теоретичних засад та нормативно-правової бази порівняти штраф та конфіскацію майна як два види кримінального покарання. Визначити спільні та відмінні ознаки, а також переваги та недоліки кожного з видів. Відповідно до мети дослідження були поставлені наступні завдання:

- визначити сутність, ознаки, принципи та мету матеріальних покарань у виді штрафу та конфіскації майна;
- проаналізувати правове регулювання та умови застосування майнових покарань;
- з'ясувати підстави для звільнення від покарань у виді штрафу та конфіскації майна;
- дослідити порядок та умови виконання майнових покарань;
- визначити актуальні проблеми теорії та практичного застосування покарань у вид штрафу та конфіскації майна.

Об'єкт дослідження. Об'єктом цього дослідження виступають суспільні відносини, які виникають внаслідок застосування та реалізації матеріальних покарань: штрафу та конфіскації майна.

Предмет дослідження. Предметом навчальної роботи є норми кримінального права України, якими закріплено застосування покарань у виді штрафу та конфіскації майна, а також врегульовано їх призначення та виконання.

Методи дослідження. З врахуванням поставленої мети та завдань і у відповідності до об'єкта і предмета дослідження були використані такі методи.

- *Діалектичний.* З його допомогою було досліджено сутність та зміст матеріальних покарань відповідно до кримінального законодавства України, їх зв'язок з іншими правовими явищами та місце і значення покарань у виді штрафу та конфіскації майна в системі права України.

- *Порівняльно-правовий.* Завдяки його використанню зроблені узагальнення нормативно-правової регламентації та визначена специфіка штрафу і конфіскації майна як видів кримінального покарання.

- *Системно-структурний та формально-логічний методи* були використані для виявлення правової природи конфіскації майна і штрафу, установленню характерних особливостей змісту цих покарань, а також формуванню відповідного понятійного апарату.

– *Правового аналізу* – використовувався для аналізу змісту правових норм, які регулюють застосування штрафу та конфіскації майна.

Стан наукової розробки теми. У різні періоди розвитку кримінального права покарання у виді конфіскації майна та штрафу залишається предметом гострих дискусій, особливо щодо їх ролі та ефективності як виду кримінального покарання, доцільності існування в сучасному суспільстві, обсягу та випадках застосування в законі про кримінальну відповідальність, змісту та форми їх правової регламентації та ін. Окремі проблеми вивчення конфіскації майна як виду кримінального покарання досліджували О. В. Волох, В. Н. Дрьомін, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. М. Веселова, О. Ф. Кістяківський, О. Г. Волеводз, І. М. Гальперін, О. І. Шинальський, Х. І. Гаджієв, А. А. Гулий, Н. М. Гуторова, В. К. Дуюнов, А. В. Кузнецов, О. Ф. Килимок, Ю. Б. Мельникова, М. П. Черненко, Б. О. Кирись, Д. В. Ліпатов, О. В. Лужбін, Ф. М. Марчук, В. С. Давідов, П. В. Цимбал, В. В. Мілінчук, А. Г. Міхайлянц, О. Л. Цветинович, М. І. Панов, І. Я. Фойницький, В. О. Пімонов, О. С. Костромін, П. С. Яні, А. М. Савельєва, Д. І. Самгіна, П. О. Скобліков, М. С. Таганцев, тощо.

Проблеми застосування та виконання штрафу як кримінального покарання знайшли наукове обґрунтування в працях таких авторів: І. М. Гальперіна, Л. В. Багрія-Шахматова, М. Д. Шаргородського, В. І. Селіверстова, Ю. М. Антоняна, С. І. Зельдова, М. І. Бажанова, А. І. Зубкова, М. О. Стручкова, А. В. Михліна, А. Х. Степанюка, О. Л. Цветиновича, В. П. Філонова, В. М. Утєвського, та ін.

Наукова новизна дослідження. Необхідно зазначити, що в науковому обігу є окремі напрацювання у вивченні нормативного регулювання окремо штрафу та конфіскації майна, проте об'єднаних порівняльних досліджень практично не існує, тому наукові висновки цієї роботи заповнюють прогалини у кримінально-правовій порівняльній характеристиці матеріальних видів покарань в кримінальному праві.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох

розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел та двох додатків. Загальний об'єм – 84 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МАЙНОВИХ ВИДІВ ПОКАРАНЬ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.

1.1. Поняття, ознаки, принципи та мета майнових покарань у виді штрафу та конфіскації майна

Після здобуття незалежності Україна обрала демократичний шлях розвитку, де права, свободи і законні інтереси громадян гарантуються державою. Інтеграція до світової правової спільноти та вступ до Ради Європи у 1995 р. спричинили зміни у кримінальному законодавстві. Центральною і невід'ємною складовою цих змін була гуманізація кримінальних покарань та пошук покарань, альтернативних позбавленню волі. Така правова діяльність пояснюється деструктивними наслідками застосування покарання у виді позбавлення волі та надто великою кількістю осіб, до яких воно застосовується.

Можлива альтернатива позбавленню волі – штраф. Ним можна замінити позбавлення волі, тобто застосовувати як основне покарання, а також як додаткове до іншого, не пов'язаного із позбавленням волі, покарання. Це дозволить, у деяких випадках, досягти головної мети покарання та запобігти негативним наслідкам позбавлення волі, а саме: менша репресивність цього виду покарання, не обмежується свобода пересування засудженого, свобода спілкування з іншими громадянами; під час виконання не перериваються соціально-корисні зв'язки засудженого з рідними та близькими, трудовими колективами та громадськими об'єднаннями; засуджений не вилучається із звичного середовища, тому немає необхідності в соціальній реабілітації та адаптації, засуджений уникає тісного контакту з криміналітетом і не отримує негативного досвіду; суспільство не несе великих матеріальних витрат з утримання таких засуджених; більш ефективно здійснюється соціальний контроль за виконанням кримінального покарання, забезпечуються права, свободи та законні інтереси засуджених.

Іншим видом покарань, яке передбачає вилучення майна у засудженого є конфіскація. Проте, це може застосовуватися виключно як додатковий карний захід, який передбачений санкціями конкретних статей.

Можна виокремити низку ознак, притаманних призначенню цю покарання:

- йому передуює скоєння особою кримінального правопорушення, яке передбачене законами про кримінальну відповідальність;
- у судовому порядку повністю доведено вину особи, що вчинила кримінальне правопорушення;
- вироком суду надана правильна кваліфікація кримінальному правопорушенню, за яким слідує покарання особи;
- судом правильно обрано вид та розмір покарання, яке призначено винній особі.

Відповідно до Кримінального кодексу України будь-яке покарання застосовується не тільки з каральною метою, а й для коригування поведінки засуджених в майбутньому, щоб запобігти вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами. Покарання не повинно завдавати фізичних страждань для засудженого або принижувати його людську гідність¹.

Конфіскація майна за кінцеву мету має відновлення соціальної справедливості; як вид кримінальне покарання вона використовується судами для вирішення завдань, передбачених ст. 50 ККУ, де важливе місце у досягненні передбаченої законом мети займає обов'язкове призначення і виконання цього виду покарання.

Штраф разом з іншими покараннями, є не лише каральним елементом кримінального права, а є одночасно засобом виправлення засуджених, а також має превентивний характер щодо вчинення нових злочинів засудженими та іншими особами.

На думку І.В. Смолькової, штраф націлений на обмеження майнових прав засудженого та безпосередньо впливає економічно на свідомість винної особи з метою зміни негативної антисуспільної

---

¹ Кримінальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 20.11.2020)

поведінки². Можемо частково погодитися з цією думкою, тому, що штраф як вид майнового покарання пришвидшує виправлення засудженого і запобігає вчиненню нових корисливих злочинів. Разом з тим варто зауважити, що штрафу притаманна і відновлювальна функція.

Кримінальний кодекс України (далі - ККУ) у ч.1 ст.53 дає наступне визначення штрафу: «грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині цього Кодексу, з урахуванням положень частини другої цієї статті»³.

Відповідно до ч.2 ст. 53 ККУ розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та в залежності від майнового стану засудженого в межах від тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо статтями Особливої частини цього Кодексу не передбачено вищого розміру штрафу⁴.

Штраф застосовується судом як основне або додаткове покарання у випадках та межах, що передбачені Особливою частиною ККУ.

В переліку видів покарань (ст. 51 ККУ) штраф названий першим. Як основне покарання штраф названий в третині норм (статей та їх частин, що мають санкції) Особливої частини ККУ. Суд має обов'язково розглядати питання про застосування штрафу не тільки тоді, коли він є єдиним основним покаранням за певний злочин, а й в інших випадках, коли він названий альтернативно з іншими видами основних покарань (в санкціях норм штраф називається першим).

У більшості випадків (99,2 %) штраф фігурує в санкціях норм Особливої частини ККУ як основне покарання, а не додаткове. Штраф як додаткова міра покарання застосовується альтернативно з іншими, такими як обмеження волі,

---

²Смолькова И.В. Штраф как мера наказания по советскому уголовному праву: учеб. Пособие. Иркутск. 1979. С. 36

³ Кримінальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 20.11.2020)

⁴ Кримінальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 20.11.2020)

позбавлення волі на певний строк, громадські роботи, арешт, виправні роботи, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а також з службовим обмеженням чи триманням у дисциплінарному батальйоні (єдиний випадок – ч. 1 ст. 412), коли йдеться про військові злочини.⁵

Застосування штрафу, як і будь-якого іншого кримінального покарання, ґрунтується на основі кримінально-правової оцінки злочину, оскільки співвідношення ознак фактично вчиненого діяння з відповідними ознаками конкретного складу злочину, який передбачено ККУ, визначає, у подальшому, вид покарання.⁶

Штраф, як додаткове покарання, може встановлюватися у певних випадках та межах, які передбачені санкціями статей Особливої частини⁷, крім того при звільненні від відбування покарання із випробуванням (ст.ст. 75 і 77 ККУ). Штраф, як додаткове покарання, застосовується з метою посилення карального впливу основного покарання при використанні кумулятивної санкції. Під кумулятивними санкціями в юридичній літературі мають на увазі санкції, які містять декілька видів покарань, що можна складати⁸.

Визначення штрафу як додаткового виду покарання обґрунтовується його змістом – набором каральних елементів, що створюють певний обсяг обмежень інтересів засуджених. Основним каральним елементом штрафу є майнове стягнення з винної особи. Від обсягу такого стягнення залежить чи буде каральний вплив відчутнішим.

Другим видом матеріальних покарань за злочини кримінального характеру є конфіскація майна засудженого. ККУ дає таке визначення: «покарання у виді конфіскації майна полягає в примусовому безоплатному

---

⁵Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України.-4-те вид. / Під.ред. С.С.Яценка. К. А. С. К, 2005. С.104.

⁶Смирнов А.А. Штраф у кримінальному праві України. Донецьк. 2005. Вип.4. С. 169

⁷Кримінальний кодекс України : прийнятий 7 сес. Верхов. Ради України 05 квіт 2001 р. № 2341-III : офіц. текст. Харків : Право, 2001. 367 с. Ред. від 27.10.20

⁸Давлатов Ш.Б. Призначення штрафу як додаткового покарання/ Вісник Львівського університету внутрішніх справ. 2009. С.3.

вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого. Якщо конфіскується частина майна, суд повинен зазначити, яка саме частина майна конфіскується, або перелічити предмети, що конфіскуються»⁹.

Такий вид покарання можна застосовувати тільки у тих випадках, якщо вони прямо передбачені у санкції статті кримінального закону, відповідно до якої підсудного визнали винним. Суд, у випадку встановлення санкціями кримінального закону конфіскації майна можливим додатковим покаранням, зобов'язаний розглянути питання про його застосування та у випадку позитивного вирішення – обґрунтувати своє рішення. Судам необхідно утриматися від формального підходу до цього питання та вони зобов'язані у кожному конкретному випадку урахувати суспільну небезпечність злочину і ступінь вини підсудного, коли вони вирішують питання про застосування як додаткового покарання конфіскації майна.

Аналіз чинних статей ККУ вказує на те, що конфіскація майна за кримінальним правом України, може бути як: 1) вид додаткового покарання, 2) інший захід кримінально-правового характеру, щодо фізичних осіб та 3) захід кримінально-правового характеру по відношенню до юридичних осіб.

Від конфіскації майна як виду кримінального покарання необхідно відрізнити спеціальну конфіскацію, яка застосовується незалежно від конфіскації, передбаченої ККУ, на основі положень кримінально-процесуального законодавства і на сьогодні не зараховується до покарань. Зокрема, спеціальна конфіскація, передбачена у статті 81 КПК України як засіб вирішення питань про речові докази, полягає у примусовому безоплатному вилученні на користь держави знярядь злочину, а також цінностей, грошей, іншого майна, що належать обвинуваченому і які були нажиті злочинним шляхом¹⁰.

---

⁹ Кримінальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 20.11.2020)

¹⁰Кримінальний процесуальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 22.11.2020)

Поняття «заходи кримінально-правового характеру» розуміється як сукупність засобів реагування зі сторони держави на вчинення суспільно небезпечного діяння, яке передбачене у ККУ. Певна особливість заходів кримінально-правового характеру та заходів, що застосовуються до юридичних осіб, полягає у тому, що вони позбавленні карального елементу. Їх соціально-правова мета швидше превентивна і ґрунтується не у відплатному обмеженні прав і свобод за протиправне діяння, а у зміні подальшої поведінки та має за мету соціальну і правову реабілітацію особи¹¹.

Наприклад, у справах про незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, незаконне полювання, незаконну порубку лісу зняряддя злочину, якими володіє підсудний, враховуючи автомашини, човни та інші транспортні засоби, у випадку використання їх як знярядь, за допомогою яких здійснюються злочинні дії (виллов риби, відстріл звіра), підлягають конфіскації на підставі статті 81 КПК України.

Предметом конфіскації є майно, яким на праві власності володіє винний, або майно, яке не належить для нього на праві власності, проте перебуває у його володінні. Процесуальною підставою для примусового вилучення майна засудженого може бути обвинувальний вирок суду або ухвала суду. Проте, загальним для всіх видів вилучення майна є те, що конфіскація майна є заходом кримінально-правового характеру, який застосовується як покарання за вчинення злочину та полягає у примусовому безоплатному вилученні майна, що перебуває у володінні особи, на користь держави.

На основі законодавчого визначення конфіскації майна (ст. 59 ККУ), Ш. Б. Давлатов визначає наступні її ознаки:

1) примусове, тобто незалежно від волі його власника, вилучення майна на користь держави;

---

¹¹Бідна О.І. Конфіскація за кримінальним правом України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2019. С.49

- 2) безоплатність вилучення у власність держави всього або частини майна;
- 3) вилученим може бути лише те майно або його частина, що передбачені вироком суду;
- 4) може призначатися судом лише до засудженої особи;
- 5) застосовується лише у випадках, які передбачені в Особливій частині ККУ;
- б) призначається до особи, яка вчинила тяжкий або особливо тяжкий корисливий злочин, або злочин проти основ національної безпеки України чи громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості¹².

Конфіскація майна призначається лише до тієї особи, яка вчинила злочин, тобто, як і будь-яке інше покарання, примусове припинення права власності щодо певного майна, як обмеження інших прав та свобод, здійснюється виключно щодо особи, яка була визнана судом винною у вчиненні протиправного діяння та є власником майна, що вилучається.

Конфіскація майна – це покарання, що може застосовуватися тільки до осіб, які вчинили злочин у повнолітньому віці (після досягнення 18 років). Якщо на час вчинення злочину особі не виповнилося 18 р., то конфіскація майна призначатися не може. Такий висновок впливає з ч. 2 ст. 98 ККУ, яка вичерпно регламентує види додаткових покарань, що можуть бути призначені для неповнолітніх. Серед них конфіскація майна не зазначена. Тому це покарання не може бути застосоване до особи, яка вчинила злочин у неповнолітньому віці, навіть тоді, якщо на момент винесення вироку вона досягла 18 років¹³.

Відповідно до ч. 1 ст. 59 ККУ залежно від розміру майна, що конфіскується, закон розрізняє повну та часткову конфіскацію.

Повна конфіскація майна передбачає припинення права власності на все майно, яким володіє засуджений, за винятком зазначеного у Переліку майна, яке

---

¹² Давлатов Ш. Б. Щодо розширення сфери застосування конфіскації майна як додаткового покарання. Вісник Академії митної служби України. Серія: Право. 2015. № 1. С. 100–103.

¹³ Бурда С.Я. Юридичний аналіз покарання у виді конфіскації майна як додаткового покарання за ККУ України. Науковий вісник Львівського університету внутрішніх справ. Львів, 2012. С.5

не підлягає конфіскації (Додаток 1). Так, наприклад, обвинувальним вироком Каховського міськрайонного суду Херсонської області за вчинення злочину, передбаченого ч. 4 ст. 187 ККУ, було призначено покарання у виді позбавлення волі на термін п'ятнадцять років, разом з конфіскацією всього майна, яке перебуває у власності засудженого¹⁴.

Часткова конфіскація майна означає припинення права власності лише щодо певної частини майна, що належить засудженому, за винятком того, що передбачено у вищевказаному Переліку. Відповідно до п. 19 постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання» у випадку конфіскації не всього майна, а лише його певної частини, суд повинен чітко прописати, яка саме частина майна конфіскується, або назвати предмети, що конфіскуються¹⁵.

На основі цього Ю. А. Пономаренко виокремлює два види часткової конфіскації майна:

1) конфіскація дольової частини майна, яка визначається з використанням коефіцієнтів, визначених судом, наприклад, відсоток від майна засудженого. Так, Коростенський міськрайонний суд Житомирської області визнав особу винною за ч. 2 ст. 307 ККУ із застосуванням ч. 1 ст. 69 ККУ та призначив покарання – позбавлення волі до трьох років разом з конфіскацією 1/2 частини майна, що перебуває у його власності¹⁶;

2) конфіскація певних окремих предметів¹⁷.

Конфіскація майна, як вид кримінального покарання застосовується від імені держави відповідно до обвинувального вироку суду. Згідно з постановою ПВСУ від 21 грудня 1990 р. № 11 «Про практику застосування

---

¹⁴Вирок Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 07 березня 2017 р. у справі № 647/353/15-к, провадження № 1-кп/658/38/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65177719>. (дата звернення 22.11.2020)

¹⁵Про практику призначення судами кримінального покарання: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24 жовт. 2003 р. № 7. Вісник Верховного Суду України. 2003. № 6. С. 14–20.

¹⁶Вирок Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 20 березня 2012 р. у справі № 1-639/11, провадження № 1/0610/184/2012. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/22530289>. (дата звернення 22.11.2020)

¹⁷ Пономаренко Ю. А. Форми реалізації кримінальної відповідальності за кримінальним законодавством України. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Право. 2013. Вип. 20. С. 67–68.

судами України процесуального законодавства при вирішенні питань, пов'язаних з виконанням вироків» суд може прийняти рішення про застосування конфіскації не лише до того майна, яке було виявлено в засудженого до винесення обвинувального вироку, а й на майно, яке виявлене після винесення вироку, якщо воно було придбане після винесення вироку, але на кошти чи за рахунок майна, які підлягають конфіскації за вироком, у випадках, коли ще не закінчився строк давності виконання вироку (ст. 80 ККУ)¹⁸. Варто наголосити на тому, що конфіскація майна передбачає позбавлення вже існуючого права власності і не може бути спрямована проти можливості отримати його у майбутньому, конфіскація може спрямовуватися тільки на те майно, право власності на яке особа отримала до засудження. Однак, останнє не стосується випадків, коли вилученню підлягає майно засудженого, яке додатково виявлене після оголошення вироку, проте яке: а) було набуто засудженим до винесення цього вироку; б) придбане після постановлення вироку, але на кошти, які мають бути конфісковані; в) не закінчились строки давності обвинувального вироку суду, встановлені ст. 80 ККУ.

Визначивши сутність штрафу та конфіскації майна як видів кримінального покарання, можна зробити висновок, що штраф розглядається як грошове стягнення, що накладається судом у випадках та розмірі, передбачених у ККУ. Може виступати як основним так і додатковим покаранням. Конфіскація майна засудженого, порівняно із штрафом, передбачає більше втручання в майнові права засудженого та може накладати більше обмежень, особливо у випадках повної конфіскації майна. Суттєвою відмінністю від штрафу є те, що конфіскацію можна застосувати виключно як додатковий захід покарання.

---

¹⁸Про практику застосування судами України процесуального законодавства при вирішенні питань, пов'язаних з виконанням вироків : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 21 груд. 1990 р. № 11. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-90?find=1&text=%EA%EE%ED%F4>. (дата звернення 22.11.2020)

1.2. Правове регулювання та умови застосування майнових покарань

Реалізація соціальних чинників запровадження конфіскації майна та штрафу неможлива без нормативно-правової бази, яка підтверджує її законність та дозволяє співставити з кримінально-правовими, загально-правовими, конституційними принципами, тощо. Основоположні правові норми, які регулюють застосування майнових покарань закріплені в міжнародних нормативних документах, Конституції України, Кримінальному та Кримінально-виконавчому кодексах.

Майнові права особи закріплено в Конституції України, в ній зазначено коло об'єктів і суб'єктів права власності (статті 13, 41, 142, 143), рівність усіх суб'єктів права власності (стаття 13), гарантії права власності й обов'язки власників (статті 13, 41) та вказано, що правовий режим власності має визначатися виключно законами України (пункт 7 частини першої статті 92)¹⁹.

Призначення і виконання покарання у виді штрафу додатково регламентується наказом Міністерства юстиції України від 27 квітня 2018 року № 1301/5 про затвердження «Порядку виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу»²⁰.

Окрім цього існує ряд нормативних актів, які регламентують призначення та виконання матеріальних покарань у кримінальному праві. До них належать наступні:

– Закон України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» від 8.04.2014 року № 1186 – У11.

---

¹⁹ Конституція України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.11.2020)

²⁰ Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 № 1301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18> (дата звернення 22.11.2020)

– Закон України від 23.06.2005 р. №2713-IV «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

– Про виконавче провадження: Закон України від 21 квітня 1999 р. Відомості Верховної Ради України. - 1999.- №24.

– Інструкція про порядок виконання покарань не пов'язаних з позбавленням волі, затверджена наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань та МВС від 3 січня 2004 року №3/4.

Змінами, які були внесені Законом України від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI, штраф можна розглядати як один з критеріїв класифікації злочинів за ступенем тяжкості (ст. 12 ККУ)²¹. На основі цього можемо визначити штраф як найменш суворий вид покарання. Ідентичну правову точку зору відстоює й судова практика, про що дізнаємося з листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 02.03.2012 р. № 132-238/0/4-12²².

Одним із найбільш значущих етапів у врегулюванні правового статусу покарання у виді штрафу є прийняття та введення у дію Закону України № 4025-VI від 15 листопада 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності»²³. Передувало цій події внесення Президентом України 27 вересня 2011 р. Проекту Закону № 9221 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності)». У Пояснювальній записці до проекту згаданого закону чітко вказувалась мета останнього, а саме:

---

²¹Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15 листоп. 2011 р. № 4025-VI. Законодавство України : нормат.-прав. База ВРУ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0283740-12>. (дата звернення 22.11.2020)

²²Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15 листоп. 2011 р. № 4025-VI. Законодавство України : нормат.-прав. База ВРУ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0283740-12>. (дата звернення 22.11.2020)

²³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15 листоп. 2011 р. № 4025-VI. Законодавство України : нормат.-прав. База ВРУ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0283740-12>. (дата звернення 22.11.2020)

«законопроектом пропонується за вчинення злочинів у господарській сфері замість покарання у виді позбавлення волі запровадити санкцію у виді штрафу».

Незважаючи на те, що вищеназваний закон стосувався сфери господарського права, нововведення значно вийшли за межі, які були прописані в назві документа. Як наслідок, відбулися зміни в статті 53 ККУ. Найважливішими новаціями були наступні:

а) максимальний розмір покарання у виді штрафу зріс з 1000 неоподаткованих розмірів доходів громадян до 50000 неоподаткованих розмірів доходів громадян, у випадку, коли статтями Особливої частини ККУ не прописано вищого розміру штрафу. Тобто, це означає, що максимальний фіксований розмір штрафу був збільшений з 17000 одразу до 850000 гривень, тобто у 50 разів.

б) зафіксувалася норма, що за вчинення злочину, за який законом передбачене основне покарання у виді штрафу більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, розмір штрафу, який призначається судом, не повинен бути меншим ніж розмір майнової шкоди, завданої злочином;

в) розстрочка сплати штрафу зменшилася з трьох років до шести місяців;

г) закріплено нові правила заміни несплаченої суми штрафу, у зв'язку з якими: «У разі несплати штрафу в розмірі, що не перевищує трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та відсутності підстав для розстрочки його виплати суд замінює несплачену суму штрафу покаранням у виді громадських робіт із розрахунку одна година громадських робіт за один установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян або виправними роботами із розрахунку один місяць виправних робіт за двадцять установлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але на строк не більше двох років».

У випадку несплати штрафу в розмірі більше ніж три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, призначеного як основне покарання, та відсутності підстав для розстрочки його виплати суд замінює несплачену суму штрафу покаранням у виді позбавлення волі із розрахунку один день позбавлення волі за вісім неоподатковуваних мінімумів доходів громадян у таких межах: 1) від одного до п'яти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення злочину середньої тяжкості; 2) від п'яти до десяти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення тяжкого злочину; 3) від десяти до дванадцяти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення особливо тяжкого злочину. Якщо під час розрахунку строку позбавлення волі цей строк становить більше встановлених меж, суд замінює покарання у виді штрафу покаранням у виді позбавлення волі на максимальний строк, передбачений для злочину відповідної тяжкості»²⁴.

Відповідно до вказаного закону, з ККУ було вилучено 16 складів злочинів та викладено у новій редакції ще 38 статей. Окрім того, у переважній більшості статей ККУ покарання у виді позбавлення волі та арешту були замінені на покарання у виді штрафу, що є вагомим кроком до гуманізації кримінального законодавства України²⁵. Так, у розділі ККУ України «Злочини у сфері господарської діяльності» із складів злочинів, серед яких 26 містили санкцію у виді позбавлення волі або арешту, залишилось лише 29, тільки 6 з яких передбачають покарання у виді позбавлення волі або арешту.

Порядок і умови виконання покарання у виді штрафу передбачені главою 5 КВК України (статті 26, 27).

Відповідно до ст. 26 КВК України, засуджений до основного покарання у виді штрафу повинен сплатити його протягом терміну, що не довше ніж місяць,

---

²⁴ Марисюк К.Б. Кримінально-правове регулювання покарання у виді штрафу потребує вдосконалення. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*, 2015. С.283.

²⁵Рибачковський К. О. Стратити не можна помилувати. URL: www.jurcompany.kiev.ua/index2.Php (дата звернення 22.11.2020).

після набрання вироком суду чинності та повідомити про виконання покарання відповідний суд шляхом представлення документа про сплату штрафу.

Відповідно до ст. 27 КВК України в разі ухилення засудженого від сплати штрафу його притягують до кримінальної відповідальності за статтю 389 КК України. Конфіскація майна детально регулюється низкою конвенцій міжнародного правового характеру, які підписала та ратифікувала Україна. Зокрема, це Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. (ст. 5), Конвенція про відмивання, пошук, арешт, та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 р. (ст. 2, 7, 13–17), Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 р. (ст.ст. 19, 23), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. (ст. 8), Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. (ст.ст. 12–14), Конвенція ООН проти корупції 2003 р. (ст. 31)²⁶.

Як і будь-яке інше покарання конфіскація майна, перш за все, завжди націлена на звуження обсягу та змісту певних прав і свобод людини та громадянина, перелік яких прописаний у Конституції України та міжнародно-правових актах про права людини. Так, відповідно до положень ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, «кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна за інших умов ніж в інтересах суспільства і на підставах, передбачених законом або принципами міжнародного права». Однак, вищевказані положення ніяким чином не суперечать законній можливості держави вводити в дію такі закони, які забезпечують контроль за

---

²⁶ Шостко О.Ю. Конфіскація майна як ефективна стратегія протидії найбільш небезпечним злочинам. Харків, 2007. С.2.

користування майном відповідно до загальних суспільних інтересів або для вткнення сплати податків чи інших зборів або штрафів²⁷.

Відповідно до ККУ конфіскації підлягає те майно, яке є власністю засудженого. В той же час, визначення поняття «майно», а також його видів, що можуть підлягати конфіскації, регламентуються іншими законодавчими актами. Поняття «майно» прописане у цивільному законодавстві, але однозначного його визначення немає. Найчастіше під «майном» мається на увазі річ чи конкретна сукупність речей. Термін «майно» також може вживатися для позначення сукупності майнових прав та обов'язків. Для прикладу, під спадковим майном розуміють усі майнові права та обов'язки спадкодавця, що переходять до спадкоємця)²⁸.

Відповідно до ч. 1 ст. 190 ЦК майном, як особливим об'єктом є річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. У ч. 1 ст. 316 ЦК передбачено, що правом власності є право особи на річ, яке вона здійснює в межах закону за своєю волею і незалежно від волі інших осіб.

Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» розрізняє поняття «майно» та «майнові права»²⁹. В ст. 3 цього закону «майно» трактується як матеріальні об'єкти, транспортні засоби будівлі та споруди, обладнання, машини, тощо; нематеріальні активи, цінні папери, паї; враховуючи об'єкти права інтелектуальної власності; майнові комплекси всіх форм власності. Майнові права – це права, пов'язані з майном, але відмінні від права власності, враховуючи права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги.

---

²⁷ Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04 листоп. 1950 р. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004. (дата звернення 22.11.2020)

²⁸ Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. Під ред. А. С. Довгерт. Київ : Істина, 2004. С.133.

²⁹ Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12 лип. 2001 р. № 2658-III. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>. (дата звернення 22.11.2020)

У постанові Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 30 січня 2013 р. у справі № 6-168цс12 зроблено висновок, що майнове право, яке можна назвати «правом очікування», є невід'ємною частиною майна об'єкта цивільних прав. Майнове право – це обмежене речове право, за яким власник наділений певними, та не абсолютно всіма правами власника майна, і яке засвідчує правомочність його власника отримати право власності на нерухоме майно чи інше речове право на відповідне майно в майбутньому³⁰.

У свою чергу аналіз практики застосування ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо захисту права власності свідчить про те, що для того щоб скористатися захистом ст. 1 Першого протоколу, особа повинна мати хоч якесь право, передбачене національним законодавством, яке може вважатися правом власності з точки зору Конвенції. Це означає, що не існує самих правовідносин власності до того часу, поки особа не може заявити про своє право власності³¹. При розгляді справи Маркс проти Бельгії ЄСПЛ висловив думку про те, що ст. 1 Першого протоколу застосовується для запобігання довільному в тому числі незаконному захопленню власності, вимаганню експропріації, конфіскації, та іншим порушенням законного принципу безперешкодного користування своїм майном, тобто лише до вже існуючої власності тієї чи іншої особи, а не до права набувати власність³². Звідси, визначальними критеріями для оцінки майна є його економічна цінність, тобто грошова оцінка на підставі об'єктивних чинників, а також ознака реальності майна – майно має бути наявним, оскільки Європейська конвенція не захищає майбутні права. Відповідно до даних положень

---

³⁰Постанова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 30 січня 2013 р. у справі № 6-168цс12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/29620576>. (дата звернення 22.11.2020).

³¹Розгон О. В. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на визначення майна та складу майна. *Журнал Євразійської академії досліджень*. 2016. № 4. С. 66.

³²Дело «Маркс против Бельгии» (жалоба № 6833/74) : постановление Европ. Суда по правам человека от 13 июня 1979 г. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104012> (дата звернення 22.11.2020).

об'єктом конфіскації майна необхідно вважати лише речі, грошові кошти, акції, вклади в банку, облигації, предмети, чеки, векселі, сертифікати та інші цінні папери, за виключенням майнових прав та обов'язків особи.

При конфіскації майна, держава не відповідає за борги і зобов'язання, які накладені на майно, якщо вони виникли після того, як орган попереднього слідства або суд вжили заходів до охорони майна без згоди органу, який вжив заходів до охорони цього майна з цією метою³³.

Кримінальний кодекс 2001 року спочатку містив лише два види конфіскації: конфіскацію майна як вид покарання та спеціальну конфіскацію як інший, відмінний від покарання, кримінально-правовий захід, що передбачений в санкціях окремих статей Особливої частини ККУ. Із прийняттям Закону України від 18 квітня 2013 року № 222-VII у законодавстві в Загальній частині ККУ на нормативному рівні закріплена спеціальна конфіскація, яка передбачається також у санкціях статей Особливої частини у виді терміну «спеціальна конфіскація». І нарешті, Законом України від 23.05.2013 № 314-VII до ККУ введено низку кримінально-правових заходів до юридичних осіб, серед яких визначено конфіскацію майна юридичної особи, яка застосовується як додатковий кримінально-правовий захід до ліквідації юридичної особи.

Конфіскація майна встановлюється у санкціях або як обов'язкове, або як додаткове покарання. На даний час в ККУ 42 санкції, які пов'язані із конфіскацією майна, 37 передбачають її як обов'язкове додаткове покарання, а 5 як факультативне. Як додаткове покарання, вона встановлена за кваліфіковані види торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини (ч. 2 і 3 ст. 149 ККУ), за передбачене ч. 2 ст. 289 ККУ незаконне заволодіння транспортним засобом і за вчинене за вказаних у ч. 3 і 4 ст. 303 ККУ обтяжуючих обставин сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією.

Конфіскація майна встановлена за такі злочини: у розділі «Злочини проти життя та здоров'я особи» – за умисне вбивство з корисливих мотивів (п. 6 ч. 2

---

³³Бурда С.Я. Юридичний аналіз покарання у виді конфіскації майна як додаткового покарання за ККУ України. *Науковий вісник Львівського університету внутрішніх справ*. Львів, 2012. С. 3.

ст. 115 ККУ); у розділі «Злочини проти волі, честі та гідності особи» – за вчинену за обтяжуючих обставин торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини (ч. 2 і 3 ст. 149 ККУ); у розділі «Злочини проти власності» – за кваліфіковані види крадіжки (ч. 5 ст. 185 ККУ), грабежу (ч. 5 ст. 186 ККУ), розбою (ч. 2, 3 і 4 ст. 187 ККУ), викрадення шляхом демонтажу та іншим засобом електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання (ч. 3 ст. 188 ККУ), вимагання (ч. 3 і 4 ст. 189 ККУ), шахрайства (ч. 4 ст. 190 ККУ), привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ч. 5 ст. 191 ККУ); у розділі «Злочини у сфері господарської діяльності» – за кваліфіковані види виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (ч. 3 ст. 199 ККУ) та контрабанди (ч. 2 ст. 201 ККУ), за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ч. 1, 2 і 3 ст. 209 ККУ), та за вчинені за обтяжуючих обставин ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ч. 3 ст. 212 ККУ) та ухилення від сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ч. 3 ст. 212¹ ККУ); у розділі «Злочини проти громадської безпеки» – за бандитизм (ст. 257 ККУ); у розділі «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту» – за кваліфіковані види незаконного заволодіння транспортним засобом (ч. 2 і 3 ст. 289 ККУ); у розділі «Злочини проти громадського порядку та моральності» – за передбачені ч. 3 і 4 ст. 303 ККУ сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією; у розділі «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» – за вчинену за обтяжуючих обставин контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ч. 2 і 3 ст. 305 ККУ), за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ч. 1 і 2 ст. 306 ККУ), за кваліфіковані види незаконного

виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 2 і 3 ст. 307 ККУ), викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ч. 2 і 3 ст. 308 ККУ), незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів (ч. 3 ст. 311 ККУ), викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ч. 3 ст. 312 ККУ), викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ч. 3 ст. 313 ККУ), організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 2 ст. 317 ККУ); у розділі «Злочини у сфері службової діяльності» – за зловживання владою або службовим становищем, передбачене ч. 3 ст. 364 ККУ, і кваліфіковані види одержання хабара (ч. 2 і 3 ст. 368 ККУ); у розділі «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» – за піратство (ч. 1 і 2 ст. 446 ККУ)³⁴.

Принципи, умови застосування та виконання кримінальних покарань прописані в законодавстві України, міжнародних правових документах, які ратифіковані Україною, Конституції України, Кримінальному та Кримінально-виконавчому кодексах України та законах, які регулюють окремі аспекти застосування покарань у виді штрафу та конфіскації майна.

1.3. Підстави для звільнення від покарань у виді штрафу та конфіскації майна

---

³⁴ Кримінальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 20.11.2020).

У ККУ передбачені умови, коли засудженого можуть звільнити від відбування покарання чи замінити його на більш м'яке. До цього переліку не належать звільнення від покарання чи його пом'якшення на основі закону України про амністію чи акту помилування. У ст. 74 ККУ передбачено наступні умови звільнення від покарання та його відбування:

– Особа, що вчинила і була осуджена за діяння, караність якого законом усунена, підлягає звільненню від призначеного для неї судом покарання. Застосування цієї норми відбувається у випадках, коли відповідний закон набрав чинності, а особа в цей період вже відбуває покарання.

– Якщо засудженому призначена міра покарання, що перевищує санкцію нового прийнятого закону, то вона знижується до максимальної межі покарання, що встановлена санкцією нового закону. За своєю кримінально-правовою природою це положення є конкретним проявом передбаченого ч. 1 ст. 5 більш загального положення про зворотну дію в часі закону про кримінальну відповідальність, який пом'якшує таку відповідальність³⁵.

– Особа, що вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин, за виключенням корупційних кримінальних правопорушень, може бути звільнена за вироком суду від покарання у тому випадку, якщо визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на період розгляду справи в суді можна вважати суспільно безпечною.

– Особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності, коли з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минули наступні терміни:

1) два роки – у разі вчинення кримінального правопорушення, за який передбачене менш суворе покарання ніж обмеження волі;

---

³⁵Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України.-4-те вид. Під.ред. С.С.Яценка. Київ, 2005. С. 156

2) три роки – у випадку вчинення кримінального проступку, за який застосовується покарання у виді обмеження волі, чи у разі вчинення нетяжкого злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років;

3) п'ять років – у разі вчинення нетяжкого злочину, крім випадку, передбаченого у пункті 2 цієї частини;

4) десять років – у випадку вчинення тяжкого злочину;

5) п'ятнадцять років, якщо було вчинено особливо тяжкий злочин³⁶.

Відповідно до цього положення, у разі вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачено основне покарання у виді штрафу термін позовної давності становить 2 роки. Але ця умова не поширюється на конфіскацію майна, оскільки вона не застосовується як додатковий каральний захід та не може бути відокремлена від основного покарання.

Хоча, якщо у санкції статті Особливої частини ККУ конфіскація майна передбачена як обов'язкове додаткове покарання, суд не може її застосувати у кількох випадках: 1) якщо ознаки злочину не відповідають підставам, передбаченим у ч. 2 ст. 59 ККУ (наприклад, відсутність відповідної категорії тяжкості злочину, корисливого мотиву); 2) якщо діяння вчинене неповнолітньою особою (ч. 2 ст. 98 ККУ); 3) у випадку, коли винний звільнений від відбування покарання з випробуванням (ст. 75); 4) якщо призначається більш м'яке покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 ККУ)³⁷.

Відповідно до ст. 75 ККУ особа може бути звільнена з випробуванням від відбування основного покарання, тоді як призначене додаткове покарання підлягає реальному виконанню. Перелік додаткових покарань, які можуть бути застосовані при звільненні від відбування покарання на підставі ст. 75 ККУ, передбачений у ст. 77 ККУ. Він є вичерпним та обов'язковим для суду, при цьому конфіскація майна до нього не входить. У зв'язку з цим, якщо суд визнає

---

³⁶ Кримінальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 20.11.2020)

³⁷Бідна О.І. Конфіскація за кримінальним правом України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. О.І. Бідна. Харків, 2019. С.103.

можливим виправлення особи без реального відбуття призначеного покарання, навіть якщо конфіскація майна передбачена у санкції за вчинене як обов'язкове додаткове покарання, суд не має право її застосовувати (п. 19 ППВСУ від 24 жовтня 2003 р. № 7)³⁸. Отже, судова практика, яка не застосовує конфіскацію майна у зв'язку із звільненням винного від покарання з випробуванням, відповідає нормам закону³⁹.

В українському законодавстві існує специфіка застосування покарань за вчинення кримінальних злочинів неповнолітніми. Штраф може призначатися лише для неповнолітніх, що мають власний дохід, майно або кошти, на яке може бути спрямоване стягнення (ч.1, ст. 99 ККУ)⁴⁰.

Розмір штрафу, в тому числі за вчинення кримінального правопорушення, за яке призначається основне покарання лише у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, може встановлюватися виключно судом залежно від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та з урахуванням майнового стану неповнолітнього і може встановлюватися до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Якщо неповнолітній, що засуджений за вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачено основне покарання лише у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, не має самостійного доходу, майна або власних коштів, на які могло б застосовуватися стягнення, то у такому випадку може бути застосовано покарання у виді громадських робіт або виправних робіт згідно з положеннями статей 100, 103 цього Кодексу (ч. 3 ст. 99 ККУ)⁴¹.

---

³⁸Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24 жовт. 2003 р. № 7. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 6. С. 14–20.

³⁹Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 07 вересня 2006 р.: (витяг). Верховний Суду України. URL: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D65EFD399A1862F6C2257B7C002ACB11](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D65EFD399A1862F6C2257B7C002ACB11) (дата звернення 22.11.2020).

⁴⁰Кримінальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 20.11.2020).

⁴¹Кримінальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 20.11.2020).

Аналіз положень ч. 2 ст. 98 ККУ свідчить про те, що конфіскація майна на відмінну від штрафу не призначається для неповнолітніх. При цьому ПВСУ у п. 19 постанови № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» займає правову позицію, що даний вид покарання не може бути застосованим до особи, що вчинила злочин неповнолітньою, навіть у тому випадку, коли на час розгляду справи судом вона досягла 18 років⁴². З точки зору закону це можна аргументувати наступним чином: якщо особа вчиняє злочин у неповнолітньому віці, то її діяння підпадає під дію закону про кримінальну відповідальність, що забороняє використання щодо неї конфіскацію майна. Досягнення нею повноліття на момент винесення обвинувального вироку свідчить про виникнення умови, коли до неї може бути застосований інший закон про кримінальну відповідальність, який в свою чергу, передбачає можливість застосування до неї конфіскації майна, але цей закон є таким, що погіршує становище особи, а тому, відповідно до ч. 2 ст. 5 ККУ, не може мати зворотної дії у часі⁴³. Отже, конфіскація майна не може бути призначена особі, яка вчинила злочин у віці до 18 років, незважаючи на те, що на момент розгляду провадження судом вона досягне повноліття.

Повноваження держави в сфері припинення права власності на підставі конфіскації майна є відносними. Вони обмежуються Переліком майна, яке не може бути вилучено, відповідно до додатку до Закону України «Про виконавче провадження»⁴⁴ (Додаток А). Аналіз цього Переліку, свідчить про певні спроби його реформувати, оскільки його попередник був прийнятий ще у 1960 р. і вже не відповідав сучасним уявленням про необхідні умови повсякденного та побутового життя людини (Додаток Б). Порівняння цих Переліків свідчить про те, що вони не містять докорінних відмінностей. Законодавець зберіг підхід щодо визначення майна, що не підлягає конфіскації, але певним чином

---

⁴²Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24 жовт. 2003 р. № 7. Вісник *Верховного Суду України*. 2003. № 6. С. 14–20.

⁴³Кримінальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 20.11.2020).

⁴⁴Про виконавче провадження: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1404-VIII. Законодавство України: нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення 22.11.2020).

осучаснив його. Проте й новий Перелік не позбавлений недоліків. Наприклад, із Переліку майна, що не підлягає конфіскації було вилучено житловий будинок, з господарськими будівлями в сільській місцевості, якщо засуджений та його сім'я постійно в ньому проживають, не включення до нього земельних ділянок, на яких розташовані будинок і господарські будівлі, земельних ділянок, необхідних для ведення сільського чи підсобного господарства, а також квартири, у якій постійно мешкає засуджений та члени його сім'ї. Відсутність цих видів майна у вказаному Переліку говорить про можливість їх вилучення під час призначення конфіскації майна.

У Загальній декларації прав людини вказано, що кожен має право на такий життєвий рівень, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту його самого та його сім'ї, включаючи житло⁴⁵. Але конфіскація житлового будинку чи квартири, у разі відсутності у засудженого іншого житла, як наслідок спричиняє суттєве порушення його права на житло, як одного із соціально-економічних прав людини, що закріплені в Конституції України.

Варто відмітити, що під час конфіскації житла обмежуються майнові права не тільки засудженого, а й членів його сім'ї, які постійно з ним проживають, зокрема його неповнолітніх дітей, а це суперечить природі та принципам покарання та не врегульовується з іншими правовими положеннями українського законодавства. Так, у ст. 18 ЗУ «Про охорону дитинства» в ред. від 07 січня 2018 р. закріплюється що діти – члени сім'ї наймача або власника жилого приміщення мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем⁴⁶.

При визначенні Переліку майна, що не може бути об'єктом конфіскації, заслуговує на увагу досвід правового регулювання цього

---

⁴⁵Загальна декларація прав людини : Резолюція 217 А (III) Ген. Ассамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. С. 3103.

⁴⁶Про охорону дитинства: Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення 22.11.2020)

питання у зарубіжному законодавстві, що передбачає конфіскацію майна як вид покарання.

В додатку до Кримінально-виконавчого кодексу Білорусі прописано, що житловий будинок, квартира або окремі їх частини, якщо засуджений і його родина постійно в них проживають, не підлягають конфіскації⁴⁷. У додатку до Кодексу виконання кримінальних покарань Таджикистану передбачено, що конфіскації не підлягає житловий будинок з господарськими будівлями або окремі його частини, якщо засуджений і його родина постійно в ньому проживають (не більше одного будинку на сім'ю); квартира або окрема її частина, якщо засуджений і його родина постійно в ній проживають (не більше однієї квартири на сім'ю)⁴⁸.

Отже, аналізуючи зарубіжний досвід та принципи правового регулювання права власності за європейським правом, приходимо до висновку, що навіть за вчинення злочину, держава не повинна позбавляти засудженого права на житло за відсутності у нього або членів його сім'ї, які постійно з ним проживають, іншого, придатного для проживання, житлового приміщення, тому що таке позбавлення здійснюється не в інтересах суспільства та визнається таким, що не відповідає загальним нормам та принципам міжнародного права, а тому таке втручання у права засудженої особи є неправомірним.

Висновки до розділу 1

Результатом демократичного розвитку українського законодавства є гуманізація покарань для засуджених. В європейській правовій спільноті прослідковується тенденція до запровадження альтернативних кримінальних покарань, які б дозволили уникнути застосування позбавлення волі. Однією із таких альтернатив є штраф, як найменш суворе та найчастіше застосоване покарання в українському законодавстві. У ч. 1 ст. 53 Кримінального кодексу

---

⁴⁷ Перечень имущества, не подлежащего конфискации по приговору суда: Уголовно-исполнительный кодекс Республики Беларусь. URL: <http://kodeksy.by/ugolovno-ispolnitelnyukodeks/prilozhenie> (дата звернення 22.11.2020)

⁴⁸ Кодекс исполнения уголовных наказаний Республики Таджикистан от 6 авг. 2001 г. *Право и СМИ Центральной Азии*. URL: <http://medialaw.asia/document/-9124> (дата звернення 22.11.2020)

України законодавець закріпив визначення штрафу як грошового стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині цього Кодексу, з урахуванням положень частини другої цієї статті. Штраф може застосовуватися як основне так і додаткове покарання.

Другим видом покарань, яке передбачає вилучення майна у засудженого є конфіскація. Однак цей вид покарання може застосовуватися виключно як додатковий карний захід, який передбачений санкціями конкретних статей. Покарання у виді конфіскації майна, відповідно до ККУ, полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого. Якщо конфіскується частина майна, суд повинен зазначити, яка саме частина майна конфіскується, або перелічити предмети, що конфіскуються. Конфіскація майна може бути повною – вилучення всього майна або частковою – вилучення окремої частки.

Суттєвою відмінністю між штрафом та конфіскацією майна є те, що штраф може застосовуватися до неповнолітніх у випадках, якщо вони мають власний дохід, а конфіскація майна як вид кримінального покарання може бути застосована лише по відношенню до повнолітньої особи.

Основоположні правові норми, які регулюють застосування майнових покарань закріплені міжнародних нормативних документах, Конституції України, Кримінальному та Кримінально-виконавчому кодексах.

Майнові права особи закріплено в Конституції України, яка визначила коло об'єктів і суб'єктів права власності (статті 13, 41, 142, 143), рівність усіх суб'єктів права власності (стаття 13), гарантії права власності й обов'язки власників (статті 13, 41) та встановила, що правовий режим власності має визначатися виключно законами України (пункт 7 частини першої статті 92).

Важливо відмітити Закон України № 4025-VI від 15 листопада 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації

відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності». В результаті його прийняття покарання за правопорушення у сфері господарського законодавства караються шафом, а не позбавленням волі. До того ж було змінено положення статті 53 ККУ, зокрема, збільшено розмір штрафу до 50 тис. неоподатковуваних одиниць.

Конфіскація майна додатково регламентується низкою міжнародних конвенцій, які підписала та ратифікувала Україна. Зокрема, це Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. (ст. 5), Конвенція про відмивання, пошук, арешт, та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 р. (ст. 2, 7, 13–17), Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 р. (ст.ст 19, 23), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. (ст. 8), Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. (ст.ст. 12–14), Конвенція ООН проти корупції 2003 р. (ст. 31).

У ККУ передбачені умови, коли засудженого можуть звільнити від відбування покарання чи замінити його на більш м'яке. У ст. 74 ККУ передбачено наступні умови звільнення від покарання та його відбування: якщо караність за вчинене діяння усунена законом; призначена засудженому міра покарання, що перевищує санкцію нового закону, знижується до максимальної межі покарання, встановленої санкцією нового закону; звільнення особи від покарання за бездоганну поведінку і сумлінне ставлення до праці; особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минули відповідні строки.

РОЗДІЛ 2. ПОРЯДОК І УМОВИ ВИКОНАННЯ МАЙНОВИХ ПОКАРАНЬ

2.1. Виконання покарання у виді штрафу

Штраф як покарання за вчинений злочин останніми роками призначається в Україні майже кожному п'ятому засудженому. У 2014 році штраф як основне і додаткове покарання застосовано до 16,1% засуджених, у 2015 році – 19,8%, у 2016 році – 21,9%, 2017 році – 24,2%, у 2018 році штраф призначено 27% засуджених⁴⁹.

Призначення і виконання покарання у виді штрафу регламентовано Кримінальним кодексом України (ККУ), Кримінально-виконавчим кодексом України (КВК України), наказом Міністерства юстиції України від 27 квітня 2018 року № 1301/5 про затвердження «Порядку виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу»⁵⁰.

Особлива частина Кримінально-виконавчого кодексу України в розділі 2 «Виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» містить положення про умови виконання покарання у виді штрафу.

В ч. 1 ст. 26 КВК України зазначено, що засуджений зобов'язаний сплатити штраф у місячний строк після набрання вироком суду законної сили і повідомити про це кримінально-виконавчій інспекції за місцем проживання шляхом пред'явлення документа про сплату штрафу⁵¹.

Відповідно до норми, що міститься у ч. 1 ст. 26 КВК України, на засудженого покладається обов'язок у місячний строк після набрання вироком суду законної сили сплатити штраф та повідомити про це відповідний суд шляхом подання документа про сплату штрафу. Таким

---

⁴⁹ Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання. Форма 6 за 2014, 2015; 2016; 2017 та 2018. Судова статистика. Звітність. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення 22.11.2020).

⁵⁰ Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 № 1301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18> (дата звернення 22.11.2020)

⁵¹ Кримінально-виконавчий кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення 22.11.2020).

чином закон надає засудженому можливість сплатити штраф у добровільному порядку. Відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 27 квітня 2018 року № 1301/5⁵², якщо засуджений у вказаний строк не сплатив штраф добровільно, стягнення штрафу проводиться примусово уповноваженими органами з питань пробації на підставі виконавчого листа, виданого судом, який постановив вирок⁵³.

Для забезпечення виконання цієї норми закону уповноважений орган з питань пробації у день отримання судового рішення надсилає засудженому за адресою, зазначеною в судовому рішенні, повідомлення, за формою, наведеною в додатку 5 до п.6 розділу III Порядку виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 р. № 1301/5⁵⁴ (далі – Порядок виконання штрафу).

Після отримання від засудженого документа про сплату штрафу уповноважений орган з питань пробації звіряє реквізити, що містяться у документі з реквізитами, що розміщені на офіційних веб-сайтах місцевих загальних судів. Сплата штрафу здійснюється за реквізитами суду, який ухвалив рішення, але допускається можливість сплати штрафу за реквізитами інших судів, до прикладу за місцем проживання, реєстрації засудженого. У таких випадках перевіряються усі можливі варіанти. У випадках, коли реквізити не співпадають, вважається, що штраф не сплачено⁵⁵.

Якщо засудженому призначено штраф із розстрочкою виплати певними частинами, він зобов'язаний сплачувати штраф у розмірі та строки, що встановлені судовим рішенням. Про сплату відповідної частини штрафу

---

⁵² Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 № 1301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18> (дата звернення 22.11.2020).

⁵³Подільчак О. М. Правове регулювання виконання покарань у виді штрафу. Вісник пенітенціарної асоціації України. Київ, 2019. № 3(9) С. 236.

⁵⁴ Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 № 1301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18> (дата звернення 22.11.2020).

⁵⁵Наказ начальникам філій Державної установи «Центр пробації» №4950/1/Ян-19 від 24.10.2019. URL: https://www.probation.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/11/4950_1_%D0%AF%D0%BD-19.pdf (дата звернення 22.11.2020).

засуджений повідомляє орган пробації шляхом пред'явлення документа про сплату відповідної частини штрафу.

Якщо засуджений не з'явився до органу пробації та не підтвердив сплату штрафу шляхом пред'явлення документа після закінчення місячного строку від набрання судовим рішенням законної сили, орган пробації надсилає подання до суду, який виніс судове рішення, для вирішення питання про розстрочку виплати несплаченої суми штрафу або заміну несплаченої суми штрафу, покаранням у виді громадських, виправних робіт або позбавлення волі відповідно до закону⁵⁶. Подання повинно бути обґрунтованим з посиленням а те, що засуджений належним чином повідомлений про необхідність сплати штрафу у визначений законом строк та не надав до уповноваженого органу з питань пробації документа про сплату штрафу.

Подання сектору пробації іноді містить виключно пропозицію про розстрочку виплати несплачених коштів, без зазначення альтернативної можливості заміни штрафу іншими видами покарання⁵⁷. Така практика обґрунтовується тим, що за відсутності даних про майновий стан, залучення засудженого до праці та інших відомостей працівник пробації не може на власний розсуд визначати, розстрочкою чи іншим видом покарання доцільно замінити несплачений штраф.

Правом визначати, яке покарання потрібно застосовувати до засудженого, який добровільно не сплатив штраф у встановлений термін, наділені суди. За ст. 124 Конституції України делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

Якщо після надсилання до суду подання засуджений надав до уповноваженого органу з питань пробації документ про сплату штрафу, то

---

⁵⁶ Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 № 1301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18> (дата звернення 22.11.2020).

⁵⁷ Ухвала Теробовлянського районного суду від 05.03.2019, справа № 606/733/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80243742> (дата звернення 22.11.2020).

відповідно, цей орган повинен проінформувати суддю, на розгляді у якого перебуває це подання.

Законодавством України не встановлено повноважень органів пробації щодо збирання інформації про особу, засуджену до штрафу та надання рекомендацій суду, який саме вид заміни обрати. Відповідно до ст. 19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, та посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України⁵⁸.

За відсутності обов'язку отримання інформації про засудженого до штрафу, працівники органів пробації уповноважені звертатися до суду лише з поданням про вирішення питання про розстрочку виплати несплаченої суми штрафу або заміну несплаченої суми штрафу покаранням у виді громадських, виправних робіт або позбавлення волі. Виникає певний дисбаланс: працівники пробації не уповноважені збирати відомості про майновий стан і особистісні характеристики засудженого до штрафу, а суд має прийняти виважене рішення спираючись на інформацію про особу, якої, якщо засуджений сам не надає відомостей, немає.

У разі якщо штраф призначено як додаткове покарання до позбавлення або обмеження волі, відповідно до пункту 1 частини першої статті 537 Кримінального процесуального кодексу України орган пробації направляє до суду подання про відстрочку виконання судового рішення до відбуття засудженим покарання у виді позбавлення або обмеження волі⁵⁹.

В день, коли працівниками органів пробації було отримано судове рішення про призначення засудженому покарання у виді штрафу, дані про нього

---

⁵⁸ Конституція України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.11.2020).

⁵⁹ Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 № 1301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18> (дата звернення 22.11.2020).

заносяться до журналу обліку осіб, для яких призначено даний вид покарання. Існує перелік умов, за настання яких виконання покарання у виді штрафу припиняється, а особа знімається з обліку в органах пробації:

- сплата штрафу;
- заміна несплаченої суми штрафу покаранням у виді громадських, виправних робіт або позбавлення волі - за наявності копії відповідного судового рішення;
- скасування вироку – за наявності копії відповідного судового рішення;
- застосування амністії – за наявності копії відповідного судового рішення;
- видання Указу Президента України про помилування засудженого - за наявності копії Указу про помилування;
- смертю – за наявності рішення суду про оголошення засудженого померлим або за наявності повідомлення органу державної реєстрації актів цивільного стану чи копії свідоцтва про смерть;
- зміною засудженою особою постійного місця проживання – за наявності підтвердження про отримання особової справи й постановку засудженого на облік в уповноваженому органі з питань пробації за новим місцем проживання⁶⁰.

У день, коли органами пробації було отримано документ, який підтверджує настання однієї з умов, що є підставою для припинення виконання покарання зазначеного у пункті 1 цього розділу, готується довідка про зняття засудженого з обліку за підписом керівника органу пробації, яка підшивається у хронологічному порядку до особової справи засудженого.

У триденний строк після зняття з обліку засудженого орган пробації надсилає до суду, який виніс відповідне судове рішення та до підрозділів

---

⁶⁰ Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 № 1301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18> (дата звернення 22.11.2020).

інформаційної підтримки та координації поліції територіальних органів поліції повідомлення про виконання судового рішення та зняття засудженого з обліку⁶¹.

Отже, функція контролю виконання штрафу як виду кримінального покарання покладається на органи пробації, які вносять дані засудженого до журналу обліку та слідкують за термінами відповідно до яких покарання повинне бути виконане. Також до компетенції органів з питань пробації належить ініціювання до суду подання про заміну покарання більш суворим або про розстрочку призначеного штрафу.

2.2. Виконання покарання у виді конфіскації майна.

Важливою складовою інституту конфіскації майна як виду кримінального покарання є процес реалізації цього заходу під час правозастосовної діяльності суду. Саме під час призначення судом конфіскації майна досягаються цілі кримінального покарання та забезпечується реалізація функціональних можливостей цього кримінально-правового примусового заходу впливу в боротьбі із злочинністю.

Регламентация конфіскації майна пов'язана не тільки з нормами ККУ, а й з іншими нормативними актами (КПК, КВК України), що втілюються у відповідній діяльності органів досудового слідства, прокуратури, суду, виконавчої служби. Відповідно, поняття «виконання конфіскації майна» цілком можна розглядати як певний процес, реалізацію відповідної діяльності цих органів, що має власну структуру (етапи, стадії), яка забезпечує цілісність самої діяльності з виконання, а також сприяє досягненню певного результату від неї.

Такий підхід дозволяє виявити кореляційні зв'язки між різними видами правозахисної діяльності, розкрити ступінь впливу кожного з них на кінцевий результат та виділити структуру виконання. Виділення структури засновано на двох критеріях: характер нормативно-правової регламентації; відношення та

---

⁶¹ Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 № 1301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18> (дата звернення 22.11.2020).

вплив відповідної діяльності на безпосереднє виконання конфіскації майна. На цій підставі виокремлено процесуальний, судовий, виконавчий, наглядовий етапи⁶².

Саме в межах цих стадій відбувається формування основи майбутнього виконання конфіскації майна, забезпечуються умови її реалізації, визначаються її обсяг та зміст, відбувається фактичне припинення права власності особи на майно, забезпечується дотримання законності під час застосування цього майнового право обмеження.

Таке бачення виконання, у нашому випадку, конфіскації майна дає можливість комплексно розглянути це питання, виявити фактори, які сприяють досягненню мети цього заходу державного примусу, чи які перешкоджають цьому тощо.

На перший погляд може здатися, що процесуальне законодавство не має прямого відношення до процесу виконання конфіскації майна як додаткового кримінального покарання, проте, на практиці ця стадія закладає засади даного покарання, зокрема, юридичну і фактичну основи мети даного покарання. Саме тому можна погодитися із твердженням із П. Скоблікова, що процедура забезпечення виконання судового вироку в частині можливої конфіскації майна регламентована в КПК⁶³.

Також підтвердженням забезпечувальної функції та мети процесуальної стадії виконання конфіскації майна, зокрема, можна вважати положення ст. 29 КПК України «Забезпечення відшкодування збитків, завданих злочином, і виконання вироку в частині конфіскації майна»⁶⁴, яка у ч. 4 передбачає, що при провадженні в кримінальній справі про злочин, за який може бути застосований додатковий вид покарання у виді конфіскації майна, орган дізнання, слідчий, прокурор зобов'язані вжити заходів до

---

⁶² Собко Г. М. Конфіскація за кримінальним законодавством України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2008. С.142.

⁶³ Скобліков П. Конфіскация имущества упразднена. навсегда? URL: <http://www.lawmix.ru/comm.php?id=3179> (дата звернення 22.11.2020).

⁶⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 22.11.2020)

забезпечення можливої конфіскації майна обвинуваченого. Тобто уповноважені законом особи, які виконують функцію кримінального переслідування, іноді вказують – притягнення до кримінальної відповідальності, із врахуванням санкцій статей Особливої частини ККУ, які передбачають покарання у виді конфіскації майна, вживають «заходів до забезпечення можливої конфіскації майна обвинуваченого».

Варто звернути увагу, на декілька моментів, що мають значення для нормальної реалізації завдань цієї стадії. По-перше, слова «зобов'язані вжити заходів» прямо вказують на імперативний характер припису норми ч. 4 ст. 29 КПК України, ці слова акцентують увагу на тому, що це обов'язок дізнавача, слідчого, прокурора, ступінь виконання якого може бути предметом оцінки з боку відповідних осіб (органу дізнання, начальника слідчого відділу, прокурора). Таке ж за змістом положення, але тільки стосовно слідчого міститься у ст. 125 КПК України. По-друге, виникнення відповідної забезпечувальної діяльності в межах цієї стадії пов'язується із кваліфікацією злочину, на що вказано завдяки словам «при провадженні в кримінальній справі про злочин, за який може бути застосовано додаткова міра покарання у виді конфіскації майна» (ч. 4 ст. 29 КПК України)⁶⁵. Тобто тільки за такий тяжкий або особливо тяжкий корисливий злочин, за який в Особливій частині ККУ в санкції відповідної статі є посилення на конфіскацію майна. Це зайвий раз вказує на важливість правильної кваліфікації злочину завдяки дотриманню відповідних правил її здійснення⁶⁶.

На цій підставі Г. Собко виокремлює певну схему реалізації процесуальної стадії виконання покарання у виді конфіскації майна: юридичний факт (кваліфікація злочину, за який може бути застосована додаткова міра покарання у виді конфіскації майна)⁶⁷ – виконання обов'язку (вжиття заходів до

---

⁶⁵Кримінальний процесуальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 22.11.2020)

⁶⁶Собко Г. М. Конфіскація за кримінальним законодавством України: дис. наук. ступеня канд.. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2008. С. 143.

⁶⁷У випадку перекваліфікації діяння на інший склад злочину, санкція якого не передбачає покарання додаткове у виді конфіскації майна, заходи забезпечення скасовуються.

забезпечення можливої конфіскації майна обвинуваченого) – вчинення відповідних дій (накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого, а також вилучення майна, на яке накладено арешт)⁶⁸.

Що стосується системи заходів, які зобов'язані вжити дізнавач, слідчий та прокурор, та які спрямовані на забезпечення можливої конфіскації майна, то згідно з ч. 1 ст. 131 КПК України: забезпечення можливої конфіскації майна провадиться шляхом накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого чи підозрюваного або осіб, які несуть за законом матеріальну відповідальність за його дії, де б ці вклади, цінності та інше майно не знаходилося, а також шляхом вилучення майна, на яке накладено арешт⁶⁹. Тобто сутність цих заходів пов'язується із двома складовими: виявленням власності обвинуваченого та фіксацією її обсягу та складу. У випадку, коли дізнавач або слідчий не вжив необхідних заходів забезпечення виконання конфіскації майна, прокурор (ст. 227 КПК України) вживає ці заходи сам або зобов'язує до цього дізнавача, слідчого.

Особливістю процесу забезпечення конфіскації є те, що способи забезпечення можливого призначення цього покарання подібні до тих, що має право застосовувати державний виконавець до боржника, забезпечуючи виконання судових рішень. До цих способів належать накладення слідчим арешту на майно, його опис і передача на зберігання. Найбільш істотні відмінності між способами забезпечення можливої конфіскації майна і примусовими заходами, які реалізуються в процесі виконавчого провадження, полягають у тому, що способами забезпечення можливої конфіскації майна створюються гарантії можливого виконання, а примусовими заходами державного виконавця досягається саме виконання⁷⁰.

---

⁶⁸Собко Г. М. Конфіскація за кримінальним законодавством України: дис. наук. ступеня канд.. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2008. С. 144.

⁶⁹Кримінальний процесуальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 22.11.2020)

⁷⁰Черненко М. П. Проблеми теорії та практики виконання майнових покарань: автореф. дис. наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2003. С. 12-14.

Друга складова реалізується завдяки вчиненню низки посвідчувальних дій, які у своїй сукупності утворюють засіб фіксації обсягу та складу власності обвинуваченого. У КПК України передбачено, що посвідчувальні дії відбуваються в наступних формах:

1) в справах про злочини, за які кримінальним законом передбачена конфіскація майна, слідчий зобов'язаний вжити необхідних заходів до забезпечення виконання вироку в частині можливої конфіскації майна, склавши про це;

2) майно, на яке накладено арешт, описується і може бути передане на зберігання представникам підприємств, установ, організацій або членам родини обвинуваченого чи іншим особам. Особи, яким передано майно, попереджаються під розписку про кримінальну відповідальність за його незбереження;

3) арешт майна і передача його на зберігання оформлюються протоколом, який підписується особою, що проводила опис, понятими і особою, яка прийняла майно на зберігання.

Наступною стадією – є судова. Основна функція цього етапу виконання конфіскації майна полягає у безпосередньому його призначенні та відповідному оформленні судового рішення (вироку). Щодо аспекту призначення конфіскації майна, то нами на це вже було звернуто увагу, лише знов підкреслимо, що основна проблема полягає в призначенні законної та обґрунтованої конфіскації майна. Зокрема в постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24.10.2003 № 7 зазначено, що у вирoku має бути зазначено, конфіскується все майно чи його частина (в останньому випадку треба уточнити, яка саме частина, або перелічити відповідні предмети)⁷¹.

Важливо зафіксувати, якщо суд постановляє конфіскувати частину майна, у вирoku повинно бути точно зазначено, яка саме частина (1/2, 1/3 і т.д.) усього

---

⁷¹Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text> (дата звернення 23.11.2020).

майна засудженого підлягає конфіскації або конкретно перераховані предмети, що конфіскуються⁷². Фактично, невиконання цих вимог призводить до неможливості своєчасного виконання вказаного покарання. Це також обумовлює необхідність додаткового вирішення низки питань (зокрема щодо розміру конфіскації, кількості предметів) в межах стадії виконання вироку, ухвали, постанови суду.

На стадії судового розгляду справи ключову роль відіграє наскільки судом повно, всебічно та чітко вирішені питання, які передбачено в ст. 368 КПК України «Питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку», залежить і своєчасність виконання вироку суду, взагалі, можливість його виконання. Додатково ст. 372 КПК України «Зміст вироку» містить положення, що міра покарання повинна бути визначена таким чином, щоб при виконанні вироку не виникло ніяких сумнівів щодо виду і розміру покарання, призначеного судом⁷³.

Наступним етапом, який нами було виділено – є виконавча стадія. З самої назви вже можна побачити, що її функціональне призначення полягає у безпосередньому вилученні майна засудженого щодо якого набрав законної сили обвинувальний вирок суду та звернення його в дохід держави. Саме набрання вироком законної сили, видання судом виконавчих документів є тим юридичним фактом, що обумовлює початок цієї стадії (ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження»⁷⁴).

Основними нормативними актами, що регулюють діяльність в цій стадії є КВК України (глава 11)⁷⁵, а також Закон України «Про виконавче

---

⁷²Про судову практику із застосування конфіскації: від 29.09.53 № 7 Нормативний акт Пленуму Верховного Суду СРСР. Постанова. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=1215558148040318&find=1&org=107> (дата звернення 23.11.2020).

⁷³Кримінальний процесуальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 22.11.2020).

⁷⁴Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. Редакція від 25.09.20. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення 19.11.2020)

⁷⁵Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV. Ред. Від 03.07.2020. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення 19.11.2020)

провадження»⁷⁶. Ними визначаються основні умови, підстави та порядок безпосереднього виконання покарання у виді конфіскації майна, а також визначаються відповідні суб'єкти. Основним учасником правовідносин з приводу виконання конфіскації майна є посадові особи Державної виконавчої служби – державні виконавці, а також засуджений, відносно якого винесено обвинувальний вирок та прийняте судом рішення про призначення йому покарання у виді конфіскації майна.

Відповідно до ст. 48 КПК України суд, який постановив вирок, що передбачає як додаткове покарання конфіскацію майна, після набрання ним законної сили надсилає виконавчий лист, копію опису майна і копію вироку для виконання органу державної виконавчої служби, про що сповіщає відповідну фінансову установу. У разі відсутності у справі опису майна засудженого надсилається довідка про те, що опису майна не проводилося.

На практиці суди часто зіштовхуються із ситуаціями, коли майно, що підлягає конфіскації, до моменту виконання вироку знаходиться в різних місцях, у декількох осіб. У таких випадках на всі необхідні для виконання вироку документи повинні видаватися дублікати, які потім мають направлятися у відповідні відділи Державної виконавчої служби України.

На цьому ж етапі виконання вироку суду в частині конфіскації майна повинні бути вчасно вжиті заходи для забезпечення прав і законних інтересів стягувача, яким тут виступає держава. Тому одночасно з направленням зазначених вище документів державному виконавцю суд, що ухвалив вирок, письмово сповіщає про майбутню конфіскацію відповідну фінансову установу, на території якої знаходиться майно засудженого⁷⁷.

Особливістю процесу забезпечення можливої конфіскації є те, що способи забезпечення можливого призначення цього покарання подібні до тих, що має право застосовувати державний виконавець до боржника, забезпечуючи

---

⁷⁶Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. Редакція від 25.09.20. Законодавство України: нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення 19.11.2020)

⁷⁷Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України. За заг. ред. Петкова В.П., Київ, 2017. С.143.

виконання судових рішень. До цих способів належать накладення арешту на майно, його опис і передача на зберігання. Найбільш істотні відмінності між способами забезпечення можливої конфіскації майна і примусовими заходами, які реалізуються в процесі виконавчого провадження, полягають в тому, що способами забезпечення можливої конфіскації майна створюються гарантії можливого виконання, а примусовими заходами державного виконавця досягається саме виконання.

Разом з тим щодо процесу виконання покарання заходи забезпечення мають додатковий характер та відіграють допоміжну роль. Тому державному виконавцю після прийняття справи до провадження часто доводиться усувати недоліки, допущені слідчими і дізнавачами в процесі накладення арешту на майно.

Майно, що підлягає конфіскації за рішенням суду, підлягає опису, про що державним виконавцем складається відповідний акт опису й арешту, після чого проводиться його оцінка. Не підлягає конфіскації і не включається до акта опису й арешту майно, на яке за законом не може бути звернено стягнення.

З метою недопущення випадків заниження вартості майна, що підлягає конфіскації, для оцінки вартості майна за регульованими цінами, оцінки нерухомого майна, транспортних засобів, повітряних, морських та річкових суден державний виконавець залучає суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання, який провадить свою діяльність відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні»⁷⁸, відповідно до ст. 58 Закону України «Про виконавче провадження»⁷⁹.

---

⁷⁸ Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України 2 червня 2016 р.) №2658-III. Редакція від 03.07.2020. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> (дата звернення 18.11.2020)

⁷⁹ Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. Редакція від 25.09.20. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення 19.11.2020)

Згідно Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 (далі – Інструкція) майно, що підлягає конфіскації та реалізації, вилучається державним виконавцем у боржника.

У разі якщо майно вилучено іншим уповноваженим органом, воно вилучається державним виконавцем у цього органу в тому випадку, якщо таке майно може бути реалізовано згідно з вимогами Закону⁸⁰.

Вилучена іншим уповноваженим органом готівка за дорученням державного виконавця перераховується цим органом до державного бюджету на вказані державним виконавцем рахунки. У дорученні зазначаються: найменування органу ДВС, реквізити судового рішення про конфіскацію цієї готівки, прізвище, ім'я та по батькові державного виконавця, строк виконання доручення, обов'язок цього органу щодо надання державному виконавцю підтвердження про перерахування коштів. Повідомлення про перерахування коштів є підставою для закінчення виконавчого провадження.

Варто звернути увагу, що відповідно до п. 12.16 Інструкції⁸¹ кошти, що надійшли на депозитний рахунок від реалізації конфіскованого майна, перераховуються до державного бюджету протягом трьох робочих днів з дня надходження цих коштів.

Порядок розпорядження конфіскованим майном, не реалізованим у порядку, визначеному Законом, та майном, яке не підлягає реалізації, встановлено Порядком розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 № 985⁸².

---

⁸⁰Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень. Наказ Міністерства юстиції України № 512/5 від 02.04.2012. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text> (дата звернення 19.11.2020)

⁸¹Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень. Наказ Міністерства юстиції України № 512/5 від 02.04.2012. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text> (дата звернення 19.11.2020)

⁸²Про затвердження Порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби. Постанова Кабінету Міністрів від 11.07.2002 № 985. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.11.2020)

Щодо наглядової стадії, то основним суб'єктом діяльності, який в тому чи іншому аспекті стосується виконання конфіскації майна потрібно вважати відповідних прокурорів. Так, відповідно до Закону України «Про прокуратуру» прокуратура України становить єдину систему, на яку покладається, зокрема нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Тому можна вести мову, що діяльність прокурорів щодо досліджуваного питання має два аспекти свого прояву⁸³.

По-перше, це забезпечення можливості реалізації вироку в частині конфіскації майна засудженого, що зокрема знаходить свій прояв в участі прокурора в судових засіданнях в такій стадії кримінального процесу, як стадія виконання вироку, ували, постанови суду.

По-друге, і, як ми вважаємо, цей аспект є найголовнішим в діяльності прокурора, це здійснення ним нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, що своєю метою має забезпечення дотримання прав особи – засудженого.

Тому наглядова стадія, певним чином, у часі збігається із виконавчою, але не співпадає із нею, бо вона має властиві їй ознаки (суб'єкт, форми та засоби діяльності, власну мету тощо). Призначення цієї стадії у межах виконання кримінального покарання в частині конфіскації майна відноситься до забезпечення режиму законності під час застосування цього примусового заходу майнового характеру.

Проаналізувавши виконання покарання у виді конфіскації майна, можна зробити висновок, що цей вид покарання становить систему стадій, які дають можливість одночасно дослідити відносно самостійні, але у той же час, взаємопов'язані, і, більш того, взаємозалежні аспекти прояву досліджуваного нами явища.

---

⁸³Собко Г. М. Конфіскація за кримінальним законодавством України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2008. С. 154.

Також зазначимо, що попри все, потрібно звернути увагу на те, що об'єднання різних за характером, але єдиних за спрямованістю видів діяльності (вважаємо, що фактором об'єднання на рівні конкретної діяльності є сама конфіскація майна, яка призначена особі, а на концептуальному те, що всі стадії є різним проявом одного і того ж самого явища – кримінальної політики) дає підставу для висновку про залежність кожного наступного етапу від досягнення завдань попереднього, що істотним чином впливає на реальну ефективність застосування конфіскації майна. Тобто можна встановити певну залежність, яка виражається в тому, що від ступеня досягнення завдань кожної стадії залежить і ступінь кінцевого виконання конфіскації майна, а отже і досягнення її цілей як кримінального покарання.

Висновки до розділу 2.

Призначення і виконання покарання у виді штрафу регламентовано Кримінальним кодексом України (ККУ), Кримінально-виконавчим кодексом України (КВК України), наказом Міністерства юстиції України від 27 квітня 2018 року № 1301/5 про затвердження «Порядку виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу»⁸⁴.

Відповідно до розділу 2 «Виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» Особливої частини Кримінально-виконавчого кодексу України засуджений повинен в місячний термін добровільно сплатити штраф на рахунок, який вказаний в рішенні суду. Якщо цього не відбудеться або не буде подано документ про сплату штрафу до органів пробації, то вони ініціюють подання до суду з рекомендацією розтермінування штрафу або заміну на інший вид покарання: виправні, громадські роботи та ін.

У день отримання судового рішення про призначення покарання, органи пробації вносять дані засудженого до журналу обліку, а зняття з обліку

---

⁸⁴ Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 № 1301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18> (дата звернення 22.11.2020)

відбувається в день отримання підтверджуючих документів про сплату штрафу або у зв'язку з настанням іншої умови, коли виконання вироку припиняється, а саме: заміна несплаченої суми штрафу покаранням у виді громадських, виправних робіт або позбавлення волі, скасуванням вироку рішенням суду, застосуванням амністії, виданням Указу Президента України про помилування засудженого, зміною засудженою особою постійного місця проживання або його смертю.

Регулювання конфіскації майна пов'язане не тільки з нормами ККУ, а й з іншими нормативними приписами (КПК, КВК України), що втілюються у відповідній діяльності органів досудового слідства, прокуратури, суду, виконавчої служби.

Виконання покарання у виді конфіскації майна відбувається у кілька етапів. На основі нормативно-правової регулювання та зв'язку відношенню певної діяльності до виконання конфіскації нами виокремлено процесуальний, судовий, виконавчий, наглядовий етапи.

Саме в межах цих стадій відбувається формування основи майбутнього виконання конфіскації майна, забезпечуються умови її реалізації, визначаються її обсяг та зміст, відбувається фактичне припинення права власності особи на майно, забезпечується дотримання законності під час застосування цього обмеження майнового права.

Реалізація процесуальної стадії виконання покарання у виді конфіскації майна містить юридичний факт (кваліфікація злочину, за який може бути застосована додаткова міра покарання у виді конфіскації майна) та вжиття заходів до забезпечення можливої конфіскації майна обвинуваченого, а саме: вчинення відповідних дій, таких як накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого, а також вилучення майна, на яке накладено арешт.

Судова стадія є наступною. Основна функція цього етапу виконання конфіскації майна полягає у безпосередньому його призначенні та відповідному оформленні судового рішення (вироку).

Наступним етапом, який нами було виділено – є виконавча стадія. З самої назви вже можна побачити, що її функціональне призначення полягає у безпосередньому вилученні майна засудженого щодо якого вступив в закон сили обвинувальний вирок суду та звернення його в доход держави.

Відносно наглядової стадії, то основним суб'єктом діяльності, яка в тому чи іншому аспекті стосується виконання конфіскації майна потрібно вважати відповідних прокурорів. Їх контролююча діяльність полягає у забезпеченні можливості реалізації вироку в частині конфіскації майна засудженого, що зокрема знаходить свій прояв в участі прокурора в судових засідання в такій стадії кримінального процесу, як стадія виконання вироку, ували, постанови суду.

РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАНЬ У ВИДІ ШТРАФУ ТА КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА

3.1. Актуальні проблеми теорії та практичного застосування покарання у виді штрафу як заходу кримінально-правового характеру

Уже протягом тривалого часу очевидною є потреба у реформуванні значної кількості правових інститутів, пристосуванні їх до умов сучасності, перетворенні їх на реальне джерело захисту інтересів кожної людини і громадянина. Повною мірою це стосується й сфери кримінального права загалом та питань, пов'язаних із системою та функціонуванням покарань, майнових, зокрема.

Незважаючи на те, що в українському законодавстві відбуваються реформи та вдосконалення в сфері кримінального права, як підтвердження цьому – прийняття Закону України № 4025-VI від 15 листопада 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності»⁸⁵. Проте, багато проблем потребують подальшого вирішення та вдосконалення.

Що стосується теоретичних проблем та нормативної регламентації штрафу як одного з видів кримінального покарання, то проф. Марисюк К. Б. вважає існуюче сьогодні в ККУ визначення штрафу таким, що не повною мірою розкриває його суть та ознаки. Як альтернативу, пропонує визначити штраф, як «вид кримінального покарання, яке застосовується за вироком суду до винної особи, і полягає у стягненні чітко визначеної у Особливій частині ККУ грошової суми на користь держави»⁸⁶.

---

⁸⁵Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності. Закон України від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 25. С. 263

⁸⁶ Марисюк К.Б. Кримінально-правове регулювання покарання у виді штрафу потребує вдосконалення. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*, 2015. С. 284.

Не до кінця зваженим видається закріплений у ст. 53 ККУ максимальний розмір штрафу, який, згідно із Законом України № 4025-VI від 15 листопада 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності», було збільшено до 50 тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян, тобто до 850 тисяч гривень. Визнаючи потребу збільшення максимального розміру штрафу, важко погодитись саме з таким різким його зростанням, а саме у 50 разів. Особливо варто підкреслити, що й така значна сума не є межею, оскільки законодавець й надалі зберігає положення, згідно з яким сума штрафу може бути ще вищою, якщо це передбачено у санкції відповідної статті Особливої частини ККУ. Спірним при цьому видається превентивний та каральний ефект такого значного покарання, особливо в умовах важких економічних реалій сьогодення.

Характеризуючи вищенаведений недолік, варто навести аргументацію Головного юридичного управління Верховної Ради України, яка відобразилась ще у Висновку на Проект 4025-VI від 5 жовтня 2011 р., проте, на жаль, не була врахована. Головна думка полягає у тому, що підвищення розміру штрафу є надмірним і для більшості населення країни – не підйомним: «Визначаючи розміри покарання у вигляді штрафу, законодавець має враховувати загальні цілі кримінального покарання, якими відповідно до статті 50 ККУ є, зокрема, виправлення засуджених та запобігання вчиненню нових злочинів. Штраф може служити для досягнення цих цілей лише в тому разі, якщо кримінальне покарання у вигляді штрафу буде для засудженого важким, але у той же час реальним з точки зору його виконання на практиці (простіше кажучи, штраф має бути таким, щоб засуджений міг його сплатити). Тому розміри цього покарання мають встановлюватись не лише залежно від небезпечності вчиненого злочину, а й з урахуванням загального добробуту громадян та рівня їх доходів»⁸⁷.

---

⁸⁷ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності). Висновок на проект Закону № 9221 від 27 вересня

В результаті надмірних розмірів штрафів, попри задекларовану в нормативних документах мету гуманізації покарань за злочини, це може спровокувати збільшення випадків застосування позбавлення волі за вчинення злочину, оскільки велика частина населення не буде спроможна сплатити штраф за новими розмірами.

Відповідно до ч. 2 ст. 53 ККУ покарання у виді штрафу призначається судом не у твердій формі, а у ставках неоподаткованого мінімуму доходів громадян, встановленого законодавством України на момент постановлення вироку. На сьогодні питання про розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян вирішується з урахуванням Податкового кодексу України. Відповідно до пункт 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, у тому випадку, коли він застосовується для визначення розміру штрафу як виду кримінального покарання, дорівнює 17 грн⁸⁸.

Питання визначення розміру штрафу залишається дискусійним. На думку О. Цветиновича, розмір штрафу повинен бути вказаний у твердій грошовій сумі⁸⁹. В. Боровенко вважає, що штраф має бути визначений тільки у неоподаткованих мінімумах⁹⁰. Існує і третя позиція, прихильники якої пропонують визначати розмір штрафу у мінімальних заробітних платах.

Загалом спосіб обчислення штрафу в неоподаткованих мінімумах виправдовує себе у практичному застосуванні. Але з позицій теорії кримінального права існують певні проблеми щодо такого способу визначення розміру штрафу. По-перше у разі збільшення неоподаткованого мінімуму доходів громадян (далі - НМДГ) збільшується і розмір штрафу,

---

2011 р. Київ : Верховна Рада України, 2011. С. 7–8. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2/pf3516=9221&skl=7 (дата звернення 20.11.2020)

⁸⁸ Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Редакція від 07.11.2020. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17&p=1295452129654386#Text> (дата звернення 20.11.2020)

⁸⁹Цветинович А.Л. Дополнительные наказания функции, система, виды. Саратов, 1989. С.17.

⁹⁰ Боровенко В.М. Деякі шляхи вдосконалення кримінального законодавства України. Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики. Київ. 1999. С. 45.

що може призвести до низки проблем застосування цього покарання. По-друге, в умовах економічної нестабільності і непрогнозованості інфляції, обчислення штрафу у НМДГ може призвести до зниження ефективності цього виду покарання⁹¹.

Звернемо увагу, що питання призначення штрафу як основного виду покарання та його заміни у випадку ухилення від сплати у порядку, передбаченому ч. 1 ст. 389 ККУ, залишаються відкритими. Дехто з науковців вважає, що штраф як альтернативне до позбавлення волі покарання є ефективним як основний вид покарання. Є аргументованою думка В. Маляренка, який зазначив, що з урахуванням соціально-правових і економічних умов, що існують у нашій країні, об'єктивно знизити покарання у виді позбавлення волі до величини нижче 30% від загальної кількості засуджених не можна⁹², оскільки для значної частини населення високі штрафи є не підйомними сумами.

Однією з важливих проблем призначення штрафу є його застосування по відношенню до неповнолітніх. В цій ситуації, якщо особа, що вчинила злочин не досягла 18 років, то в судовому порядку повинно бути доведено, що така особа має власний дохід, тобто сплата штрафу не буде покладена на батьків, оскільки в іншому випадку покарання втратить індивідуальний характер і не сприятиме досягненню кінцевої мети – перевиховання засудженого⁹³.

В умовах сьогодення, коли постійне зростання злочинності вимагає застосування ефективних мір, коли рівень вчинюваних тяжких та особливо тяжких злочинів, збройних нападів в Україні високий, не можна стверджувати, що штраф може відтіснити покарання у виді позбавлення волі на другий план. Оскільки шляхом впливу лише на майнові інтереси злочинця неможливо протистояти крайнім формам злочинності.

---

⁹¹ Давлатов Ш. Б. Щодо розширення сфери застосування конфіскації майна як додаткового покарання. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право.* 2015. № 1. С.6.

⁹² Маляренко В.Т. Про соціальну зумовленість і справедливість покарання. *Вісник Верховного Суду України.* 2002. № 3 (31). С. 37-38.

⁹³ Телефанко Б. М. Вплив покарання у вигляді штрафу на рецидивну злочинність. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* Вип. 6. Т. 1. Львів, 2018. С.177

В.П. Козирева в своїй роботі слушно відмічає, що недоліком штрафу є те, що він зачіпає тільки економічну сферу життєдіяльності засудженого, тобто впливає лише на тих осіб, які цінують своє майно, матеріальну незалежність і репутацію. Для тих осіб, хто не бачить ніякої цінності в матеріальному добробуті, штраф, як вид покарання навряд чи стане засобом позитивного впливу на їх подальшу поведінку⁹⁴. Наведене також можна віднести і до конфіскації майна, але це не означає, що вказані покарання є не ефективними. Наведене ще раз підтверджує недоцільність призначення покарань (основного та додаткового), які спрямовані лише на обмеження майнових прав засудженого. Як зазначає Г. М. Собко: «конфіскація майна, доповнює окремі сторони дії основного покарання, підсилюючи його якісно, та є допоміжним засобом, що полегшує досягнення цілей покарання»⁹⁵.

Д. К. Ліпінський в своїй роботі вважає, що штраф, як найменш тяжке покарання (відповідно ст. 51 ККУ), не має передбачатися за тяжкі чи особливо тяжкі злочини як основне покарання, оскільки призначення штрафу як основного покарання за вчинення 157 тяжкого чи особливо тяжкого злочину буде мати незначний каральний вплив кримінальної відповідальності, а у суспільній правосвідомості буде породжуватися культ всесилля грошей. На його думку, штраф за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину може передбачатися тільки у якості додаткового покарання⁹⁶.

На основі думки, що покарання за тяжкі та особливо тяжкі злочини не може носити виключно матеріальний характер як такий, що зменшує каральний вплив на засудженого штраф та конфіскація майна не можуть призначатися одночасно. Досліджені покарання досягають цілей, що

---

⁹⁴Козирева В.П. Кримінальні покарання майнового характеру за законодавством України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. С. 59

⁹⁵Собко Г. М. Конфіскація за кримінальним законодавством України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2008. С. 42

⁹⁶Липинский Д.А. Соотношение функций права и функций юридической ответственности. *Правоведение*. Киев, 2004. № 3. С. 85

поставлені перед покаранням, шляхом обмеження майнових прав, це робить основне та додаткове покарання рівними між собою і обидва вони носять суто матеріальний характер.

З урахуванням ст. 51 ККУ та аналізу системи покарань можна стверджувати, що конфіскація майна (додаткове покарання) є більш тяжким ніж основне, що неможливо взагалі. Для того, щоб конфіскація майна відповідала змісту додаткових покарань, вона має бути призначена з покараннями, що передбачені нижче п. 7 ст. 51 ККУ, а з урахуванням ст. 12 та ст. 59 ККУ тільки з позбавленням волі на певний строк та довічним позбавленням волі⁹⁷.

Аналізуючи процес виконання штрафу, було виокремлено певні розбіжності в нормативних документах з приводу органу, який здійснює контроль за виконанням вироку. Кримінально-виконавчий кодекс України визначаючи юридичний порядок виконання штрафу, покладає контроль за виконанням даного виду покарання на кримінально-виконавчі інспекції. Проте, останні зміни у кримінально-виконавчому законодавстві, щодо приведення його у відповідність до міжнародних норм та стандартів, визначили органами, на які покладається виконання покарань, що не пов'язані із позбавленням волі – уповноважені органи з питань пробації. Відповідно виникло певне протиріччя у визначенні органів, які повинні виконувати покарання у виді штрафу⁹⁸.

Уважне вивчення ст. 26 КВК України «Порядок виконання покарання у виді штрафу» надає змогу стверджувати, що функції контролю за виконанням покарання у виді штрафу законодавець покладає на кримінально-виконавчу інспекцію, проте Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 07.09.2016 р. №1492-VIII у Кримінально-виконавчому кодексі термін «кримінально-виконавча інспекція» у всіх відмінках

---

⁹⁷Корабель М. Г. Проблеми регламентації майнових покарань у санкціях статей Особливої частини ККУ України. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету. Серія «Право»*. Вип. 24, 2016. С. 157

⁹⁸Резніченко Г. С. Деякі проблеми виконання покарання у виді штрафу. *Збірник наукових праць Одеського державного університету внутрішніх справ*. 2018, С. 15.

було замінено на «уповноважений орган з питань пробації», всі обов'язки, що раніше поклалися на кримінально-виконавчі інспекції було передано органам пробації із внесенням відповідних змін у текст КВК України⁹⁹.

Проте, ці зміни чомусь не торкнулися виконання покарання у виді штрафу. Фактично контроль за виконанням штрафу покладено на органи, яких не існує (маються на увазі кримінально-виконавчі інспекції). Окрім цього, визначаючи у ст. 13 КВК України коло повноважень уповноваженого органу з питань пробації, законодавець чомусь взагалі не зазначає виконання покарання у виді штрафу. Проте, штраф відносить до покарань, що не пов'язані із позбавленням волі, і було б доцільно виконувати такий вид покарання саме уповноваженому органу з питань пробації, як державному органу, на який покладено обов'язок виконання покарань, що не пов'язані із позбавленням волі.

Відповідно до ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та лише у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України¹⁰⁰. До повноважень утворених органів з питань пробації не віднесене виконання покарання у виді штрафу, алгоритми та способи вчинення будь-яких дій у цьому напрямі нормативними актами для пробації також не визначено¹⁰¹.

Отже, на законодавчому рівні повинно бути вирішено питання стосовно того, на який орган державної влади буде покладено виконання покарання у виді штрафу. Оскільки чинний Кримінально-виконавчий кодекс України покладає виконання штрафу на кримінально-виконавчі інспекції (які фактично ліквідовані), натомість виконання даного виду

---

⁹⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених: Закон України від 07.09.2016 р. №1492-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. №43. Ст. 736. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1492-19>

¹⁰⁰ Яковець І. С., Автухов К. А. Проблемні питання виконання кримінального покарання у виді штрафу. *Вісник кримінологічної асоціації України*. Харків, 2017. №2(16). С.150-159.

¹⁰¹ Про пробацію: Закон України від 05.02.2015р. № 160-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>

покарання не передбачено у компетенції уповноважених органів з питань пробації. Відповідно на законодавчому рівні взагалі неврегульованим є питання виконання покарання у виді штрафу.

Отже, основними проблемами теорії та практичного застосування покарання у виді штрафу як заходу кримінально-правового характеру є: визначення доцільності збільшення максимального розміру штрафу до 50 тис. неоподатковуваних мінімумів, якщо іншого не передбачено санкціями закону; в окремих випадках штраф як вид основного кримінального покарання є неефективним, оскільки він стосується виключно економічної сфери, а по відношенню до осіб, яким матеріальні обмеження не є суттєвими це покарання втрачає каральний ефект; в українському законодавстві існують розбіжності з приводу того на який державний орган покладається обов'язок виконання покарання у виді штрафу.

3.2. Актуальні проблеми теорії та практичного застосування покарання у виді конфіскації майна як заходу кримінально-правового характеру

Застосування покарання у виді конфіскації майна було і є предметом дискусій. Науковці розділилися на дві частини: тих, хто підтримує конфіскацію майна як вид додаткового кримінального покарання та тих, хто виступає за її скасування.

Проти існування повної конфіскації майна науковці висловлювались ще у XIX ст. Наприклад, І. Я. Фойницький, зазначав, що кара, як мета покарання, має стосуватися тільки винної особи, саме тому покарання, що разом з тим зачіпають права інших осіб (конфіскація всього майна) не узгоджуються з основними вимогами сучасного кримінального права, що замінило колективну відповідальність індивідуальною¹⁰².

---

¹⁰²Фойницький І. Я. Учение о наказании в связи с тюремоведением. Санкт-Петербург : Тип. М-ва путей сообщения (А. Бенке), 1889. С.67

Під час роботи над проектом ККУ висловлювалася пропозиція відмовитися від покарання у виді конфіскації майна. Прихильником цієї пропозиції був М. І. Бажанов. Він аргументував свою думку тим, що: цивілізоване кримінальне право не знає конфіскації майна як виду покарання; це покарання властиве феодальному праву і праву тоталітарних держав; воно має чисто фіскальний характер; безпідставно утискає право приватної власності; істотно зачіпає майнові й особисті права членів сім'ї засудженого, які безневинно страждають у цьому випадку¹⁰³.

М. І. Панов і Н. О. Гуторова вважають, що «в умовах ринкової економіки», коли з'явилася реальна можливість мати досить великі кошти і без вчинення злочинів, «застосування конфіскації майна суперечить як принципу справедливості, так і принципу рівності громадян перед законом. Це, на їхню думку, дозволяє зробити висновок, що конфіскація майна є покаранням, яке несумісне з існуванням демократичної ринково орієнтованої держави, а тому в новому Кримінальному кодексі вона повинна бути скасована. Конфіскувати, на їх погляд, тобто безоплатно вилучати в дохід держави, треба предмети злочину (наприклад, предмети контрабанди), засоби його вчинення, а також майно, здобуте злочинним шляхом. В інших випадках майновим покаранням за вчинення злочину варто визнавати доцільним не конфіскацію майна, а штраф у досить чітко встановленому розмірі¹⁰⁴.

Н.О. Гуторова пропонує існуюче покарання у виді конфіскації майна з ККУ виключити, а замість нього передбачити спеціальну конфіскацію майна, тобто примусове безоплатне вилучення у власність держави предметів, які використовувалися як засоби чи знаряддя вчинення злочину, предметів злочину або предметів, здобутих злочинним шляхом¹⁰⁵.

---

¹⁰³ Бажанов М.І. Наказание в проекте УК Украины. Проблемы законности. Республиканський міжвідомчий науковий збірник. Вип. 38. Харків, 1999. С. 175.

¹⁰⁴ Панов М.І. Проблеми оптимізації санкцій за фінансові злочини. *Право України*. 2000. № 9. С. 58.

¹⁰⁵ Гуторова Н.О. Конфіскація майна як вид кримінального покарання: проблеми захисту прав людини. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ІХ регіональної*

На думку Ш. Б. Давлатова, найбільш оптимальний шлях реформування конфіскації майна полягає у виключенні її з системи покарань і розширенням сфери застосування спеціальної конфіскації як іншого заходу кримінальноправового характеру¹⁰⁶.

О. С. Пироженко визнає недоцільним в подальшому існування у кримінальному законодавстві України такого виду покарання, як конфіскація майна, тому що за своєю сутністю вона не відповідає окремим положенням Основного Закону (зокрема, принципам рівності громадян перед законом і вини)¹⁰⁷.

Важливо наголосити, що в багатьох випадках прихильники скасування конфіскації майна як виду покарання не прагнуть відмовитися від інституту конфіскації, а намагаються зробити його менш репресивним.

Більшість учених не підтримують повну конфіскацію майна, але не заперечують, щоб механізм кримінально-правової конфіскації мав місце в ККУ. Зокрема, М. С. Таганцев вважав, що повна конфіскація не тільки зачіпає права невинних осіб (членів сім'ї винного), вона до того ж суперечить основним засадам права власності, підриває довіру у міцність та недоторканність майнових прав, яке має лежати в основі будь-якого впорядкованого суспільства, що не може не відбиватися на розвитку та добробуті економічного устрою країни¹⁰⁸.

Беззаперечно, повна конфіскація майна, яка незважаючи на те, що застосовується виключно до засудженого, не може не зачіпати інтереси членів його сім'ї, які постійно з ним проживають, що у свою чергу суперечить сутності покарання. Крім того, зважаючи на складність визначення обсягу та видів майна, які є мінімально необхідними для забезпечення достатнього життєвого

науково-практичної конференції (13–14 лютого 2003 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. С. 393.

¹⁰⁶Давлатов Ш. Б. Актуальні проблеми призначення та виконання конфіскації майна та їхній вплив на перспективи існування даного покарання в кримінальному праві України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2015. № 4. С. 15 . URL: http://www.pap.in.ua/4_2015/97.pdf. (дата звернення 22.11.2020)

¹⁰⁷Пироженко О. С. Покарання, що обмежують майнові права засуджених, за кримінальним правом України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. С.14

¹⁰⁸Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Общая часть : в 2 т. Тула : Автограф, 2001. Т. 2. С. 358.

рівня засудженого, як гарантованого державою соціального блага, зміст якого полягає у створенні умов для задоволення матеріальних потреб людини, її всебічного розвитку та життєдіяльності, необхідно визнати недоцільним подальше існування повної конфіскації майна. Також варто мати на увазі, що повна конфіскація майна як вид покарання скасована у багатьох європейських державах через те, що вона не має чітких меж, отже, не відповідає вимогам щодо призначення покарання.

Недоліки законодавчої регламентації конфіскації майна пов'язані із встановленням її як обов'язкового додаткового покарання за злочини, які не завжди вчиняються з корисливих мотивів (наприклад, ч. 2, 3 ст. 307, ч. 3 ст. 311, ч. 2 ст. 317, ч. 3 ст. 332 ККУ). Усунення цієї правової колізії, на обґрунтовану думку В. І. Тютюгіна, полягає у зміні конструкцій таких санкцій шляхом закріплення конфіскації майна не як обов'язкового, а як факультативного покарання¹⁰⁹.

Прихильники конфіскації майна обґрунтовують важливість та доцільність цього покарання в кримінальному законодавстві України. Вивчаючи проблему конфіскації майна вчений Б.О. Кирись зазначає, що можна було б говорити про виключення конфіскації майна із системи покарань, якщо б був винайдений менш репресивний, однак не менш ефективний або хоч і однаковий за тяжкістю, але дієвіший, ніж конфіскація майна, вид покарання в протидії корисливій злочинності¹¹⁰. Таким чином, науковець підтримує позицію законодавця щодо закріплення конфіскації майна, як додаткового виду покарання в системі покарання.

Конфіскація майна притаманна не тільки для законодавства України. Цей вид покарання передбачає Кримінальний кодекс Франції, Кримінальний кодекс Латвійської Республіки, що є членами ЄС, Кримінальний кодекс Республіки Білорусь та інші, водночас, конфіскація

---

¹⁰⁹Тютюгин В. И. Соотношение норм Общей части УК Украины о наказании и санкций статей Особенной части. *Проблеми законності*. Харків, 2006. Вип. 78. С. 109.

¹¹⁰ Кирись Б. О. Конфіскація майна: аргументи за збереження і за скасування цього виду покарання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2006. Вип. 1. С. 240

майна є засобом протидії злочинності та не має на меті збагачення держави. Проте, О. В. Єрмак, спираючись на зарубіжний досвід, звертає увагу, що кримінальному праву більшості держав світу загальна конфіскація взагалі не відома, а у багатьох країнах вона прямо заборонена Конституцією. В Азербайджанській Республіці та Республіці Грузія цей вид покарання був визнаний таким, що суперечить 69 Конституції, бо конфіскація майна – це по-перше, прояв незахищеності права власності, а по-друге, конфіскація як вид покарання не передбачає рівноцінного відшкодування конфіскованого майна, тому суперечить ст. 21 Конституції. У той же час, на думку науковця, існування загальної конфіскації майна в кримінальному законодавстві таких держав-членів ЄС, як Франція, Латвія і Болгарія, є скоріше винятком із загального правила тому, що такий засіб кримінально-правового реагування не відомий (у такому виді) іншим 25 державам-членам ЄС¹¹¹.

На підставі дослідження практики ЄСПЛ О. В. Єрмак дійшов висновку, щодо доцільності виключення конфіскації майна із національної системи покарань, бо: 1) вона може становити «особистий і надмірний тягар для особи»; 2) конфіскується все майно незалежно від того, пов'язане воно з вчиненням злочину чи ні; 3) таке втручання в майнову сферу особи може визнаватись не пропорційним поставленій меті превенції або кари (невідповідність засобу та мети); 4) може не додержуватися справедливий баланс між інтересами суспільства і особи, в якій майно конфіскується.

Для соціально-економічного захисту прав особи, майно якої підлягає примусовому вилученню, та членів її сім'ї було створено Перелік майна, який закріпив на законодавчому рівні види майна, яке не може бути конфіскованим. Проте формулювання його змісту крізь видові ознаки майна, що не підлягає конфіскації, є недоцільним, зважаючи на те, що суспільне уявлення про мінімальні соціальні потреби людини є суто індивідуальним та до того ж постійно змінюється, внаслідок детермінованого впливу суспільно-історичного

---

¹¹¹Єрмак О. В. Конфіскація як захід кримінально-правового характеру : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Академія адвокатури України. Київ, 2017. С. 106-107

розвитку соціального середовища. У зв'язку з цим вбачається доречним здійснити опис цього майна за допомогою родових ознак. Наприклад, вказати що не підлягає конфіскації: кухонний посуд та кухонні приладдя, меблі, сантехнічні пристрої, які є мінімально необхідними для засудженого і членів його сім'ї. Незважаючи на те, що Конституція України закріплює право на «достатній рівень» життя, у чинному вітчизняному законодавстві відсутні чітко визначені його стандарти. На думку Ю. В. Кириченко, це обумовлюється постійною змінюваністю його розуміння залежно від рівня соціально-економічного розвитку країни та інших чинників. У цьому аспекті обґрунтованою є точка зору фахівців, щодо неможливості точного виявлення потреб людей у засобах існування, бо вони є індивідуальними й залежать від багатьох чинників: рівня економічного розвитку країни, галузі, регіону, національних, культурних або релігійних традицій споживання, віку, професії, рівня освіти людини тощо¹¹². Отже, термін «достатній життєвий рівень» є оціночним поняттям та має відносний характер і не підлягає точному визначенню, що, у свою чергу, значно ускладнює визначення на законодавчому рівні Переліку майна, яке є мінімально необхідним для будь-якої особи.

Порівняно зі штрафом як видом покарання, передбаченому в 252 санкціях Особливої частини ККУ, що складає 32,2 %, конфіскація майна зазначена лише у 38 санкціях статей Особливої частини як додаткове покарання, що приєднується до основного покарання за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини та в 14 санкціях за злочини проти основ національної безпеки України, що складає 5,8 %.

Для такого покарання як конфіскація майна притаманна проблема, що полягає в правильності застосування судами цього покарання. Суди часто необґрунтовано призначають конфіскацію майна як додаткове покарання без врахування суспільної небезпеки злочину, ступеня вини й особи

---

¹¹² Кириченко Ю. Пояснювальна записка щодо обґрунтування необхідності зміни статті 48 Конституції України. *Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності*. 2013. № 10. С. 65.

засудженого. Поряд із цим суди іноді безпідставно не застосовують конфіскацію майна, коли призначення такого додаткового покарання за законом є обов'язковим, не завжди обговорюють питання про її застосування, коли в санкції статті вона зазначена в якості можливого додаткового заходу¹¹³. Так, на думку деяких вчених, більш широкому застосуванню цього покарання перешкоджають конструктивні недоліки ст. 59 ККУ, що встановлюють основні параметри конфіскації майна. А до причин, які перешкоджають призначенню покарання відносять: встановлення конфіскації майна лише за тяжкі та особливо тяжкі злочини, здійснені до того ж виключно з корисливих мотивів (ч. 2 ст. 59 ККУ). Тому мають місце пропозиції розширити сферу застосування конфіскації майна шляхом введення її в більшу кількість санкцій статей ККУ, не обмежуючись тільки корисливими злочинами¹¹⁴.

Іншою проблемою є небажання суддів, наприклад, застосовувати конфіскацію майна щодо тих об'єктів права власності, які перебувають у володінні, зокрема подружжя. Так, в літературі звернуто увагу, що у майні, що належить на праві спільної власності, досить складно виділити майно, що могло б бути конфісковане (спільне проживання в приватному будинку, виділення частки майна особи, що займається сільським господарством, вирощуванням худоби тощо)¹¹⁵. Така ситуація призводить до того, що суд, щоб не вдаватися до зайвих труднощів, наприклад, пов'язаних із судовими позовами про зняття арешту з того чи іншого майна, частіше застосовує повну конфіскацію майна.

Наступним недоліком, що заважає ефективно застосовувати конфіскацію майна є імперативний характер багатьох санкцій, що приписують конфіскацію майна у обов'язковому порядку. Зокрема в Особливій частині ККУ визначені не тільки статті про злочини, за вчинення яких передбачається конфіскація, але і встановлено, в яких випадках вона повинна призначатися судами у

---

¹¹³Про судову практику з застосування конфіскації: Постанова Пленума Верховного Суду СРСР від 29.09.53 № 7. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=1215558148040318&find=1&org=107>(дата звернення 22.11.2020)

¹¹⁴Бідна О.І. Конфіскація за кримінальним правом України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. О.І. Бідна. Харків, 2019. С.98

¹¹⁵Разумов С.А. Практика назначения наказания: учебно-практическое пособие. Москва: ИМПЭ им. А.С. Грибоедова, 2001. С.19.

обов'язковому порядку. Наприклад, санкція ч. 4 ст. 187 вказує, що передбачений в ній злочин карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна, тобто має місце саме імперативний припис (тільки позбавлення волі обов'язково разом із конфіскацією майна). Таким чином, в Особливій частині кримінального закону встановлюється обов'язкове застосування конфіскації. Таке положення, на наше переконання, не є логічним, оскільки «обмежує право суду вирішити питання про застосування конфіскації з урахуванням всіх обставин конкретної кримінальної справи»¹¹⁶.

Враховуючи, що конфіскація майна на початковому етапі свого розвитку мала форму засобу відшкодування завданої шкоди (фактично маючи при цьому цивільно-правову природу, на що ми звертали увагу), то застосування її саме за злочини корисливої спрямованості є цілком логічним. Так, особливість конфіскації майна, на відміну від, зокрема, штрафу, полягає в тому, що специфічною ціллю конфіскації майна є часткова майнова компенсація шкоди, яка спричинена злочином. Зокрема, особа, яка збагатилася за рахунок держави повинна відшкодувати шкоду, повернути незаконно отримані гроші, повернути майно, причому, це повернення є для неї обов'язком, а тому воно повинно носити примусову форму і відноситися до майна такої особи. А таке примусове вилучення можливо забезпечити тільки за допомогою конфіскації як кримінального покарання.

Конфіскація майна цілком здатна виконувати попереджувальну і каральну функції, завдяки правообмежувальному впливу, який вона спричиняє на свідомість та права особи, необхідність її подальшого збереження в якості покарання знаходить доволі широку підтримку серед практичних працівників, які за родом своєї діяльності мають відношення до забезпечення та реалізації цього додаткового покарання, враховуючи

---

¹¹⁶Собко Г. М. Конфіскація за кримінальним законодавством України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2008. С. 109

його здатність впливати на злочинців. Наприклад, В. Пімонов на підставі вивчення матеріалів більше ніж 800 кримінальних справ, порушених за статтями про злочини, які передбачають конфіскацію майна вказує, що серед осіб, яких було притягнуто до кримінальної відповідальності, тільки 8,7 % тих, кому у минулому призначалась конфіскація майна. При цьому, В. Пімонов стверджує, що загальна частка осіб, які раніше притягалися до кримінальної відповідальності з призначенням покарання в рамках досліджених ним кримінальних справ, склала 34,7 %¹¹⁷.

Реальний превентивний вплив загрози втрати майно (гроші, власність тощо), що може мати місце як наслідок вчинення особою злочину, може істотно вплинути на поведінку особи. Більш того, реальна злочинна діяльність, через її економічну неефективність в разі конфіскації майна, цілком може стати перепорою особі на шляху бажання вчинити будь-які дії.

Отже, якщо дотримуватися юридичної техніки, то можна засвідчити, що конфіскація майна як вид кримінального покарання відповідає вимогам ч. 2 ст. 50 ККУ, у якій передбачена мета покарання, відповідно, вона досягає карального впливу на засудженого, має значний вплив на виправлення засудженого та запобігає вчиненню нових злочинів як засудженим, так і іншими особами.

Висновки до розділу 3

До проблем теорії та практичного застосування покарання у виді штрафу належать: визначення доцільності збільшення максимального розміру штрафу до 50 тис. неоподатковуваних мінімумів, якщо іншого не передбачено санкціями закону; в окремих випадках штраф як вид основного кримінального покарання є неефективним, оскільки він стосується виключно економічної сфери, а по відношенню до осіб, яким матеріальні обмеження не є суттєвими це покарання втрачає каральний ефект; в українському законодавстві існують

---

¹¹⁷Пімонов В.А. Конфискация имущества как уголовное наказание. *Государство и право*. 2002. № 7. С. 115

розбіжності з приводу того на який державний орган покладається обов'язок виконання покарання у виді штрафу.

Що стосується конфіскації майна, то науковці розділилися в думках про доцільність її існування чи, навпаки, необхідність вилучення як виду додаткового покарання, як такого, що значною мірою обмежує права та свободи особистості. Прихильниками такої точки зору були: М. І. Бажанов, М.І. Панов і Н.О. Гуторова, Ш. Б. Давлатова, О. С. Пироженко, О. В. Єрмак, О. І. Бідна. До прихильників протилежної точки зору належать Б.О. Кирись, О. Пимонов, Г. М. Собко. Свою точку зору вони аргументовують тим, що конфіскація майна цілком здатна виконувати попереджувальну і каральну функції, завдяки правообмежувальному впливу, який вона спричиняє на свідомість та права особи.

Проблема застосування конфіскації майна полягає в тому, що нівелюється призначення цього виду додаткового покарання, особливо якщо це стосується майна, яке перебуває в спільній власності засудженого.

Отже, в першу чергу, вирішення проблем застосування штрафу та конфіскації майна полягають в чіткому законному регулюванні цих процесів.

ВИСНОВКИ

Здійснивши порівняння штрафу та конфіскації майна як двох видів кримінального покарання, я прийшла до висновків, які виношу на захист.

Визначивши сутність, ознаки, принципи та мету матеріальних покарань у виді штрафу та конфіскації майна, можна зауважити наступне. У Кримінальному кодексі України зазначено, що штраф, як вид кримінального покарання, передбачає грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині цього Кодексу. Штраф може застосовуватися як основне так і додаткове покарання. Конфіскація майна, на відміну від штрафу, передбачається лише як додаткове покарання і полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого. Якщо конфіскується частина майна, суд повинен зазначити, яка саме частина майна конфіскується, або перелічити предмети, що конфіскуються. Також в кримінальному законодавстві виділяють окремий вид конфіскації майна – спеціальну, в результаті якої вилучаються знаряддя вчинення злочину.

Головною метою призначення конфіскації майна та штрафу, як покарання, є каральний ефект за вчинення особою протиправного діяння. Проте, вони також застосовуються й для коригування поведінки засуджених в майбутньому, щоб запобігти вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами. Покарання не повинно завдавати фізичних страждань для засудженого або принижувати його людську гідність. Конфіскація майна за кінцеву мету ще має відновлення соціальної справедливості.

Проаналізувавши правове регулювання та умови застосування та виконання кримінальних покарань, варто зазначити, що це закріплено в законодавстві України, міжнародних правових документах, які ратифіковані Україною, Конституції України, Кримінальному та Кримінально-виконавчому кодексах України та законах, які регулюють окремі аспекти застосування покарань у виді штрафу та конфіскації майна.

З'ясувавши підстави для звільнення від покарань у виді штрафу та конфіскації майна, потрібно наголосити на тому, що у Кримінальному кодексі України передбачено ряд умов, коли засудженого можуть звільнити від відбування покарання чи замінити його на більш м'яке. Наприклад, якщо особа вчинила злочин і відбуває покарання за нього, проте в цей період караність за діяння скасована законом, то особа звільняється від покарання, яке було для неї призначене. Також, якщо засудженому призначена міра покарання, що перевищує санкцію нового прийнятого закону, то вона знижується до максимальної межі покарання, що встановлена санкцією нового закону.

В українському законодавстві існує специфіка застосування покарань за вчинення кримінальних злочинів неповнолітніми. Штраф може призначатися лише для неповнолітніх, що мають власний дохід, майно або кошти, на яке може бути спрямоване стягнення. Конфіскація майна не застосовується до неповнолітніх осіб, які вчинили злочин, якщо санкція статті передбачає примусове вилучення майна за вчинення такого злочину.

Важливо зауважити, що в українському законодавстві існує перелік майна, яке не підлягає конфіскації, оскільки вилучення таких речей суперечить конституційним правам людини. Зокрема, це стосується права на житло.

Дослідивши порядок і умови виконання майнових покарань, можна зробити висновок, що функція контролю виконання штрафу, як виду кримінального покарання, покладається на органи пробації, які вносять дані засудженого до журналу обліку та слідкують за термінами, відповідно до яких покарання повинно бути виконане. Також до компетенції органів з питань пробації належить ініціювання до суду подання про заміну покарання більш суворим або про розстрочку призначеного штрафу.

Що стосується конфіскації, то основним учасником правовідносин з приводу виконання цього покарання є посадові особи Державної виконавчої служби – державні виконавці. Виконання покарання у виді конфіскації майна відбувається у кілька етапів. На основі нормативно-правової регламентації та

зв'язку відношенню певної діяльності до виконання конфіскації нами виокремлено процесуальний, судовий, виконавчий, наглядовий етапи.

Визначивши актуальні проблеми теорії та практики застосування покарань у виді штрафу та конфіскації майна, найбільш дискусійними є такі:

- Доцільність підвищення максимального розміру штрафу до 50 тисяч неоподатковуваних мінімумів, оскільки існує потенційна можливість, що таке нововведення призведе не до гуманізації кримінальних покарань, що було головною ціллю, а навпаки – до посилення покарань, тому що значна частина населення не буде в змозі сплатити таку суму, тому покарання у виді штрафу будуть замінюватися на обмеження, позбавлення волі, тощо.

- Визначення найбільш ефективного способу обчислення штрафу, тобто краще прописати в законі чітко фіксовані суми або залишити прив'язку до неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

- Правомірність застосування штрафу до неповнолітніх.

- Відсутність карального впливу на осіб, до яких застосовується штраф, якщо для таких осіб матеріальні блага не мають цінності.

- Розбіжності в нормативній базі, яка регулює виконання штрафу.

- Необхідність обмеження матеріальної бази конфіскації майна, що передбачає виключення повної конфіскації, а існування лише часткової та спеціальної.

- Конфіскація зачіпає майнові інтереси не лише засудженого, а й членів його сім'ї.

- Імперативний характер санкцій, де прописано застосування конфіскації майна обмежує право суду вирішити питання про застосування конфіскації з урахуванням всіх обставин конкретної кримінальної справи.

Отже, враховуючи сучасні проблеми призначення та виконання кримінальних покарань, існує потреба у реформуванні значної кількості правових інститутів, пристосуванні їх до умов сучасності, перетворенні їх на реальне джерело захисту інтересів кожної людини і громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бажанов М.И. Наказание в проекте УК Украины. *Проблеми законності. Республіканський міжвідомчий науковий збірник*. Вип. 38. Харків, 1999. С. 175 – 187.
2. Бідна О.І. Конфіскація за кримінальним правом України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2019. 328 с.
3. Боровенко В.М. Деякі шляхи вдосконалення кримінального законодавства України. *Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики: матер. міжнар. наук.-прак. конф.* Київ. 1999. С. 42 – 56.
4. Бурда С.Я. Юридичний аналіз покарання у виді конфіскації майна як додаткового покарання за ККУ. *Науковий вісник Львівського університету внутрішніх справ*. Львів, 2012. С.5 – 19.
5. Вирок Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 07 березня 2017 р. у справі № 647/353/15-к, провадження № 1-кп/658/38/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65177719> (дата звернення 20.11.2020).
6. Вирок Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 20 березня 2012 р. у справі № 1-639/11, провадження № 1/0610/184/2012 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/22530289> (дата звернення 20.11.2020).
7. Гуторова Н.О. Конфіскація майна як вид кримінального покарання: проблеми захисту прав людини. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ІХ регіональної наук.-практ. конф. (13–14 лютого 2003 р.)*. Львів. 2003. 415 с.
8. Давлатов Ш. Б. Актуальні проблеми призначення та виконання конфіскації майна та їхній вплив на перспективи існування даного

покарання в кримінальному праві України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 15 . URL: http://www.pap.in.ua/4_2015/97.pdf (дата звернення 22.11.2020).

9. Давлатов Ш. Б. Щодо розширення сфери застосування конфіскації майна як додаткового покарання. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право*. 2015. № 1. С. 100–108.

10. Давлатов Ш.Б. Призначення штрафу як додаткового покарання. *Вісник Львівського університету внутрішніх справ*. 2009. С.2 – 18.

11. Дело «Маркс против Бельгии» (жалоба № 6833/74): постановление Европ. Суда по правам человека от 13 июня 1979 г. HUDOC: database. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104012> (дата звернення 19.11.2020).

12. Єрмак О. В. Конфіскація як захід кримінально-правового характеру: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. *Академія адвокатури України*. Київ, 2017. С. 106 – 123.

13. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Ген. Ассамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. *Офіційний вісник України*, 2008. № 93. 303 с.

14. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання: Судова статистика. Звітність. Форма 6 за 2014, 2015; 2016; 2017 та 2018. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення 22.11.2020).

15. Кириць Б. О. Конфіскація майна: аргументи за збереження і за скасування цього виду покарання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2006. Вип. 1. С. 181 – 203.

16. Кириченко Ю. Пояснювальна записка щодо обґрунтування необхідності зміни статті 48 Конституції України. *Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності*. 2013. № 10. С. 66 – 94.

17. Кодекс исполнения уголовных наказаний Республики Таджикистан: от 6 авг. 2001 г. *Право и СМИ Центральной Азии*. URL: <http://medialaw.asia/document/-9124> (дата звернення 23.11.2020).

18. Козирева В.П. Кримінальні покарання майнового характеру за законодавством України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 354 с.

19. Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод : від 04 листоп. 1950 р. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 23.11.2020).

20. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 23.11.2020).

21. Корабель М. Г. Проблеми регламентації майнових покарань у санкціях статей Особливої частини ККУ. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету. Серія «Право»*. Вип. 24, 2016. С. 153 – 161.

22. Кримінальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 20.11.2020)

23. Кримінальний процесуальний кодекс України. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 22.11.2020)

24. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV. Ред. Від 03.07.2020. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення 22.11.2020).

25. Липинский Д.А. Соотношение функций права и функций юридической ответственности. *Правоведение*. Киев, 2004. № 3. С. 85 – 110.

26. Маляренко В.Т. Про соціальну зумовленість і справедливість покарання. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 3 (31). С. 31 – 43.

27. Марисюк К.Б. Кримінально-правове регулювання покарання у виді штрафу потребує вдосконалення. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*, 2015. С.281 – 287.
28. Наказ начальникам філій Державної установи «Центр пробації» № 4950/1/Ян19 від 24.10.2019. URL: https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/4950_1_%D0%AF%D0%BD-19.pdf (дата звернення 22.11.2020).
29. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України. Під. ред. Петкова В.П., Київ, 2017. 355 с.
30. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України.- 4-те вид. Від.ред. С.С.Яценка. Київ,2005. 635 с.
31. Панов М.І. Проблеми оптимізації санкцій за фінансові злочини. *Право України*. 2000. № 9. 278 с.
32. Пимонов В.А. Конфискация имущества как уголовное наказание. *Государство и право*. 2002. № 7 . С. 115 – 134.
33. Пироженко О. С. Покарання, що обмежують майнові права засуджених, за кримінальним правом України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08.Харків. 2011. С.12 – 29.
34. Податковий кодекс України. ВРУ: 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Редакція від 07.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17&p=1295452129654386#Text> (дата звернення 22.11.2020).
35. Подільчак О. М. Правове регулювання виконання покарань у виді штрафу. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. Київ, 2019. № 3(9). 236 с.
36. Пономаренко Ю. А. Форми реалізації кримінальної відповідальності за кримінальним законодавством України. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Право*. 2013. Вип. 20. С. 59 – 73.
37. Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: затверджений

наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 р. № 1301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18> (дата звернення 22.11.2020).

38. Постанова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 30 січня 2013 р. у справі № 6-168цс12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/29620576> (дата звернення 19.11.2020).

39. Про виконавче провадження: Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1404-VIII. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення 19.11.2020).

40. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. Редакція від 25.09.20. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення 23.11.2020).

41. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності). Висновок на проект Закону № 9221 від 27 вересня 2011 р. Київ: Верховна Рада України, 2011. С. 7 – 8. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2/pf3516=9221&skl=7 (дата звернення 22.11.2020).

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 25. 315 с.

43. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: 223 Закон України від 15 листоп. 2011 р. № 4025-VI. Офіційний вісник України. 2011. № 98. 482 с.

44. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI: лист Вищ. спеціаліз. суду України з розгляду цив. і кримін. справ від 2.03. 2012 р. №

132-238/0/4-12. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0283740-12> (дата звернення 22.11.2020).

45. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень. Наказ Міністерства юстиції України № 512/5 від 02.04.2012. Законодавство України: нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text> (дата звернення 19.11.2020).

46. Про затвердження Порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби. Постанова Кабінету Міністрів від 11.07.2002 № 985. Законодавство України: нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.11.2020).

47. Про охорону дитинства: Закон України від 26. 04. 2001 р. № 2402-III. Законодавство України: нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення 17.11.2020).

48. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 2 червня 2016 р. №2658-III. Редакція від 03.07.2020. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> (дата звернення 23.11.2020).

49. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12. 07. 2001 р. № 2658-III. Законодавство України : нормат.-прав. база ВРУ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (дата звернення 17.11.2020).

50. Про практику застосування судами України процесуального законодавства при вирішенні питань, пов'язаних з виконанням вироків : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 21. 12. 1990 р. № 11. Законодавство України: нормат.-прав. база ВРУ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001170090?find=1&text=%EA%EE%ED%F4> (дата звернення 17.11.2020).

51. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 7.

Законодавство України: нормат.-прав. база ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text> (дата звернення 17.11.2020).

52. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015р. № 160-VIII. Законодавство України: нормат.-прав. база ВРУ. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160> (дата звернення 17.11.2020).

53. Про судову практику з застосування конфіскації: от 29.09.53 № 7. Законодавство України: нормат.-прав. база ВРУ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=1215558148040318&find=1&org=107> (дата звернення 22.11.2020).

54. Разумов С.А. Практика назначения наказания: учебно-практическое пособие. Москва: ИМПЭ им. А.С. Грибоедова, 2001. 278 с.

55. Резніченко Г. С. Деякі проблеми виконання покарання у виді штрафу. *Збірник наукових праць Одеського державного університету внутрішніх справ*. 2018, С. 13 – 23.

56. Рибачковський К. О. Стратити не можна помилувати. URL: www.jurcompanu.kiev.ua/index2.Php (дата звернення 19.11.2020).

57. Розгон О. В. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на визначення майна та складу майна. *Eurasian Academic Research Journal*. 2016. № 4. С 62 – 78.

58. Скобликов П. Конфискация имущества упразднена, навсегда? URL: <http://www.lawmix.ru/comm.php?id=3179> (дата звернення 22.11.2020).

59. Смирнов А.А. Штраф у кримінальному праві України. Донецьк. 2005. Вип.4. С. 168 – 172.

60. Смолькова И.В. Штраф как мера наказания по советскому уголовному праву: учеб. пособие. Иркутск. 1979. 178 с.

61. Собко Г. М. Конфіскація за кримінальним законодавством України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2008. 344 с.

62. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Общая часть : в 2 т. Тула: Автограф, 2001. Т. 2. С. 358 – 605.
63. Телефанко Б. М. Вплив покарання у вигляді штрафу на рецидивну злочинність. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Вип. 6. Т. 1. Львів, 2018. 245 с.
64. Тютюгин В. И. Соотношение норм Общей части УК Украины о наказании и санкций статей Особенной части. *Проблеми законності*. Харків, 2006. Вип. 78. С. 105 – 121.
65. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Беларусь. Приложение: Перечень имущества, не подлежащего конфискации по приговору суда. URL: <http://kodeksy.by/ugolovno-ispolnitelnyukodeks/prilozhenie> (дата звернення 22.11.2020).
66. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 07 вересня 2006 р. ВРУ. URL: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D65EFD399A1862F6C2257B7C002ACB11](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D65EFD399A1862F6C2257B7C002ACB11) (дата звернення 22.11.2020).
67. Ухвала: від 05.03.2019. Тереховлянський районний суд, справа № 606/733/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80243742> (дата звернення 22.11.2020).
68. Фойницкий И. Я. Учение о наказании в связи с тюремоведением. Санкт-Петербург, 1889. С.127.
69. Цветинович А.Л. Дополнительные наказания функции, система, виды. Саратов, 1989. 78 с.
70. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. А. С. Довгерт. Київ: Істина, 2004. 389 с.
71. Черненко М. П. Проблеми теорії та практики виконання майнових покарань: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2003. 32 с.
72. Шостко О.Ю. Конфіскація майна як ефективна стратегія протидії найбільш небезпечним злочинам. Харків, 2007. С.2 – 25.

73. Яковець І. С., Автухов К. А. Проблемні питання виконання кримінального покарання у виді штрафу. *Вісник кримінологічної асоціації України*. Харків, 2017. №2(16). С.150 – 159.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПЕРЕЛІК

майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком

I. Не підлягають конфіскації такі види майна та предмети, що належать засудженому на правах особистої власності чи є його часткою у спільній власності, необхідні для засудженого та осіб, які перебувають на його утриманні:

1) житловий будинок з господарськими будівлями в сільській місцевості, якщо засуджений та його сім'я постійно в ньому проживають;

2) носильні речі та предмети домашнього вжитку, необхідні засудженому і особам, які перебувають на його утриманні:

а) одяг - на кожну особу: одне літнє або осіннє пальто, одне зимове пальто або кожух, один зимовий костюм (для жінок - два зимових плаття), один літній костюм (для жінок - два літніх плаття), головні убори по одному на кожний сезон. Для жінок, крім того, дві літні хустки і одна тепла хустка (або шаль);

б) взуття в кількості однієї пари шкіряної, однієї пари гумової і пари валянок на кожну особу;

в) білизна у кількості двох змін на кожну особу;

г) постіль (матрац, подушка, дві простині, дві наволочки, ковдра) і два особистих рушники на кожну особу;

д) необхідний кухонний посуд;

е) меблі - по одному ліжку та стільцю (або табуретці) на кожну особу, один стіл, одна шафа і одна скриня на сім'ю;

ж) всі дитячі речі;

3) продукти харчування, потрібні для особистого споживання засудженому, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, - на три місяці, а для осіб, які займаються сільським господарством, - до нового врожаю;

4) паливо, потрібне засудженому, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, для готування їжі та обігрівання приміщення на

протязі шести місяців;

5) одна корова, а при відсутності корови - одна телиця; коли немає ні корови, ні телиці - одна коза, вівця чи свиня - у осіб, які займаються сільським господарством;

6) корм для худоби, яка не підлягає конфіскації, - в кількості, потрібній до вигону худоби на пасовище або до збору нових кормів;

7) насіння, потрібне для чергових посівів (осіннього і весняного), та незнятий врожай - у осіб, які займаються сільським господарством;

8) сільськогосподарський інвентар - у осіб, які займаються сільським господарством;

9) знаряддя особистої кустарної і ремісничої праці, а також потрібні для особистих професійних занять засудженого інструменти, приладдя і книги, за винятком випадків, коли суд позбавив засудженого права займатися даною діяльністю;

10) пайові внески до кооперативних організацій (крім дачнобудівних кооперативів) та колгоспів.

Примітка. Пайові внески до житлобудівних кооперативів можуть бути конфісковані в разі, коли спорудження будинку ще не закінчено.

II. В разі конфіскації частки засудженого в спільному майні колгоспного двору чи господарства громадян, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю в сільському господарстві, розмір його частки визначається після виключення з цього майна того, що не підлягає конфіскації.

(Перелік із змінами, внесеними згідно з указами Президії Верховної Ради Української РСР від 12.01.83 р. N 4571-X, від 22.06.84 р. N 7194-X)

ПЕРЕЛІК**майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком (додаток до
Кримінального кодексу України 1960 р.)**

I. Не підлягають конфіскації такі види майна та предмети, що належать засудженому на правах особистої власності чи є його часткою у спільній власності, необхідні для засудженого та осіб, які перебувають на його утриманні:

1. Жилий будинок з господарськими будівлями в сільській місцевості, якщо засуджений та його сім'я постійно в ньому проживають.

2. Носильні речі та предмети домашнього вжитку, необхідні засудженому і особам, які перебувають на його утриманні:

а) одяг - на кожну особу: одне літнє або осіннє пальто, одне зимове пальто або кожух, один зимовий костюм (для жінок - два зимових плаття), один літній костюм (для жінок - два літніх плаття), головні убори по одному на кожний сезон. Для жінок, крім того, дві літні хустки і одна тепла хустка (або шаль);

б) взуття в кількості однієї пари шкіряної, однієї пари гумової і пари валянок на кожну особу;

в) білизна у кількості двох змін на кожну особу;

г) постіль (матрац, подушка, дві простині, дві наволочки, ковдра) і два особистих рушники на кожну особу;

д) необхідний кухонний посуд;

е) меблі - по одному ліжку та стільцю (або табуретці) на кожну особу, один стіл, одна шафа і одна скриня на сім'ю; ж) всі дитячі речі.

3. Продукти харчування, потрібні для особистого споживання засудженому, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, - на три місяці, а для осіб, які займаються сільським господарством, - до нового врожаю.

4. Паливо, потрібне засудженому, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, для готування їжі та обігрівання приміщення на

протязі шести місяців.

5. Одна корова, а при відсутності корови - одна телиця; коли немає ні корови, ні телиці - одна коза, вівця чи свиня - у осіб, які займаються сільським господарством.

6. Корм для худоби, яка не підлягає конфіскації, - в кількості, потрібній до вигону худоби на пасовище або до збору нових кормів.

7. Насіння, потрібне для чергових посівів (осіннього і весняного), та незнятий урожай - у осіб, які займаються сільським господарством.

8. Сільськогосподарський інвентар - у осіб, які займаються сільським господарством.

9. Знаряддя особистої кустарної і ремісничої праці, а також потрібні для особистих професійних занять засудженого інструменти, приладдя і книги, за винятком випадків, коли суд позбавив засудженого права займатися даною діяльністю.

10. Пайові внески до кооперативних організацій (крім дачнобудівних кооперативів) та колгоспів. Примітка. Пайові внески до житлобудівних кооперативів можуть бути конфісковані в разі, коли спорудження будинку ще не закінчено.

II. В разі конфіскації частки засудженого в спільному майні колгоспного двору чи господарства громадян, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю в сільському господарстві, розмір його частки визначається після виключення з цього майна того, що не підлягає конфіскації.